

Miriam Bisi

Luvattomalta poissaololta palautetun lapsen kanssa työskentely nuorten vastaanottoyksikössä

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Sosionomi (AMK)

Sosiaalialan tutkinto-ohjelma

Opinnäytetyö

21.8.2023

Tekijä	Miriam Bisi
Otsikko	Luvattomalta poissaololta palautetun lapsen kanssa työskentely nuorten vastaanottoyksikössä
Sivumäärä	34 sivua + 2 liitettä
Aika	21.8.2023
Tutkinto	Sosionomi (AMK)
Tutkinto-ohjelma	Sosiaalialan tutkinto-ohjelma
Ohjaajat	Lehtori Ulla Saukkonen
<p>Opinnäytetyö on luonteeltaan monimuotoinen opinnäytetyö, jonka tarkoituksena on selkeyttää nuorten vastaanotossa työskentelevien ammattilaisten työskentelyä luvattomilta poissaoloilta palautettujen muualle sijoitettujen lasten kanssa. Tavoitteena oli luoda työryhmille yhteinen opas, joka on hyödynnettävissä työskentelyn jokaiseen eri vaiheeseen.</p> <p>Ajatus opinnäytetyön tarpeesta syntyi henkilökunnan esille tuomasta puutteesta selkeisiin yhtenäisesti koottuihin ohjeisiin koko vastaanottoprosessin eri vaiheita varten. Taustalla oli ajatus, että ammattilainen, riippumatta siitä, onko hän ensimmäistä kertaa työvuorossa tai sijaistamassa toisessa yksikössä tietäisi miten toimia. Selkeät ohjeet lisäävät olennaisesti turvallisuuden tunnetta tilanteissa, joissa ollaan tekemisissä vieraiden lasten kanssa ensimmäistä kertaa.</p> <p>Teoreettisena viitekehyksenä opinnäytetyössäni toimi dialogisuus. Dialogisuuden merkitys ja mahdollisuudet korostuvat sekä kirjallisessa tuotoksessa että oppaassa. Empatian myötä ammattilainen työskennellessään on läsnä sekä ammattilaisena että henkilökohtaisesti kokevana ihmisenä. Dialogisuuden avulla sosiaalialan ammattilainen voi kohtaamistilanteessa ratkaisevasti vaikuttaa siihen, miten asiakastilanne etenee. Työskentelyssä tulee aina huomioida miten omat vastaukset vaikuttavat lapsen tilaan ja miten hänen vastauksensa saavat mahdollisuuden viedä prosessia eteenpäin kohti hänelle turvallista tavoitetta. Dialogisuuden tiedostamisen tärkeyden merkitys korostuu sekä asiakastyössä, että yhteistyössä viranomaisten kanssa.</p> <p>Yhteistyössä nuorten vastaanotoissa työskentelevien ammattilaisten kanssa syntyi opas, johon kerättiin vastaanottotilanteiden eri vaiheissa tarvittavia ohjeita ja sääntöjä. Opas auttaa työtehtävien eri vaiheissa ammattilaisia eteenpäin. Esille tullut palaute oli positiivista.</p>	
Avainsanat	lastensuojelu, nuoret, luvaton poissaolo, vastaanotto

Author	Miriam Bisi
Title	Intervening with Runaway Children Returned from Unauthorized Absence at the Youth Reception Unit
Number of Pages	34 pages + 2 appendices
Date	21 August 2023
Degree	Bachelor of Social Services
Degree Program	Social Services
Instructors	Ulla Saukkonen, Senior Lecturer
<p>This thesis is a project thesis. The meaning is to clarify the practices of the professionals that work in a reception unit with youth that are on unauthorized absence and temporarily placed outside their original foster care unit. The aim of the thesis is to create a booklet that serves as a guide to the work teams and can be referred to in every stage of the work process.</p> <p>The idea for the thesis rose from the staff bringing up the lack of clear and concise guidelines for the different steps of the reception process. Behind lies the idea that every professional should know how to act even when being in a shift for the first time or being a substitute from another unit. Clear guidelines improve the sense of security in situations where the staff is in interaction with unfamiliar children.</p> <p>The theoretical framework of the thesis is dialogue. The meaning and opportunities brought by dialogue are emphasized in the written thesis and the booklet produced. When working with empathy, the workers in the social sector are present both as professionals and as personally feeling individuals. Through dialogue the professionals in the social sector can highly influence how the situation with the client progresses. How one's own answers affect the child's status and provide an opportunity to bring the process towards a safe aim for the child must always be considered during the interaction. The importance of dialogue is not only highlighted in working with the client, but also in collaboration with the different authorities involved.</p> <p>As a result of the collaboration with the professionals working at the youth reception units, a booklet with the needed clear instructions and rules was produced for the different stages of the reception process. It provides guidance for the professionals in all the stages. The received feedback from it has been positive.</p>	
Keywords	foster care, youth, unauthorized absence, reception unit

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Lapsi sijaishuollon asiakkaana	2
2.1	Sijaishuollon prosessi ja tarkoitus lapsen elämässä	3
2.2	Nuorten vastaanottoyksikön tehtävä ja palvelukuvaus	3
3	Nuorten vastaanotto toimintaympäristönä	4
3.1	Herttoniemi	5
3.2	Kallio	6
3.3	Malminkartano	7
4	Luvattomalta poissaololta palautetun lapsen kanssa työskentely nuorten vastaanottoyksikössä	8
4.1	Lapsen luvaton poissaolo sijaishuollosta	9
4.2	Nuorten vastaanottoyksikön tarjoama palvelu ulkopaikkakuntalaisille asiakkaille	11
4.3	Monialaisen työskentelyn säädöspohja	13
5	Dialogisuus työskentelyvälineenä	16
5.1	Dialogisen työotteen mahdollisuudet	16
5.2	Monialaisen yhteistyön mahdollisuudet yhdistettynä dialogiseen työotteeseen	19
5.3	Dialoginen vuorovaikutus opinnäytetyön teoreettisena viitekehyksenä	21
6	Oppaan muodostaminen	22
6.1	Tarkoitus ja tavoite	22
6.2	Monimuotoinen opinnäytetyö	22
6.3	Aineiston kerääminen	24
6.4	Eettisyys ja luotettavuus	26
6.5	Aineiston analysointi ja tulkinta	27
7	Työelämän palaute oppaasta	27
7.1	Henkilökunnan näkemys oppaan käyttökelpoisuudesta	27
7.2	Muu palaute	27
8	Pohdinta	27
8.1	Oppaan arviointi	28
8.2	Ammatillinen kasvu	28

8.3	Jatkotutkimus ja kehittäminen	28
	Lähteet	30
	Liitteet	
	Liite 1. OHJE ”hatkalainen” vastaanotossa- Sisällysluettelo	
	Liite 2. Kirje henkilökunnalle	

1 Johdanto

”Lapsi on arvokas ja hänen elämänvaiheensa ja ihmissuhteensa ovat ainutkertaisia. Lapsen kunnioittaminen ohjaa kaikkia käytännön valintoja.” (Lastensuojelun käsikirja n.d. Lapsen oikeudet sijaishuollossa.)

Lastensuojelun asiakkuuden alkaminen perustuu lastensuojeluilmoitukseen. Viranomaisilla on lain asettama velvollisuus tehdä lapsesta lastensuojeluilmoitus. Vastuu lapsen sijaishuoltopaikan järjestämisestä on kunnalla. Lastensuojelun sosiaalityöntekijällä on velvollisuus tehdä viipymättä palvelutarpeen arviointi. Sosiaalityöntekijä voi kiireellisesti ryhtyä toimiin turvataksaan lapsen terveyden ja kehityksen. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

Lastensuojelulaitosten työntekijöiden rooli on turvata lapsen kasvu, kehitys ja hyvinvointi. Lapsen ollessa luvottomasti poissa hän on aina potentiaalisesti vaarassa. Perheen, sosiaalityöntekijän ja mahdollisesti etsinnöissä ohjaajien kanssa mukana olevan poliisin huoli on suuri, jonka vuoksi on pyrittävä saamaan lapsi turvaan. Lapsen kohtelu tulisi olla hänen tarpeitansa vastaavaa myös sijaishuollossa. Tämä huomioon ottaen on harkittava lapsen etua myös niissä tilanteissa, joissa hän on altis karkaamiseen. (Lehtonen – Telen 2013: 1–2.)

Lasten luvottomat poissaolot sijaishuoltoyksiköistä ovat yleisiä. Lastensuojelussa aihe puhututtaa paljon ja puhekielessä käytetään termiä ”hatkaaminen”. Aiheesta ei ennen vuotta 2019 olla laadittu laajoja selvityksiä, eikä tutkimuksia. Tähän asti laajin tutkimus aiheesta on poliisin näkökulmasta tehty väitöskirja Sijaishuoltopaikasta poistuminen ja sinne palaamatta jääminen poliisin lastensuojeluviranomaiselle antaman virka-avun näkökulmasta. (Isoniemi 2019: 1.)

Paljon karkailevien lasten omaehtoista kulkemista joudutaan ajoittain rajaamaan lastensuojelulain mukaisilla rajoituspäätöksillä. Liikkumisvapauden rajoittamispäätöksen voi tehdä ohjaajaroolissa oleva sosiaalialan ammattilainen laitoksessa enintään 7 päiväksi, jonka jälkeen sosiaalityöntekijä voi jatkaa tätä päätöstä siten, että päätös jatkuu enintään 30 vuorokautta. (Saastamoinen 2010: 258–264.) Lapset ovat kertoneet pelänneensä mahdollisesti asetettavia rajoitustoimenpiteitä heidän palatessa laitoksiin luvottomilta poissaoloilta. (Lehtonen – Telen 2013: 35.)

Lapsen karkaaminen voidaan luokitella käytöshäiriöksi ICD-10 luokituksen mukaan, mikäli lapsi on karannut omasta kodistaan tai hänen sijaiskodistaan ainakin kahdesti ja jos hän on karannut ainakin yhden kerran yön yli (Käytöshäiriöt [lapset ja nuoret]: Käypä hoito -suositus. 2018). Haluan tällä tuoda esille, että lasten karkaaminen sijaishuoltopaikasta on monisyinen yhteiskunnallinen ongelma.

Teen opinnäytetyöni yhteistyössä Helsingin kaupungin nuorten vastaanoton kanssa. Opinnäytetyön tavoitteena on selkeyttää nuorten vastaanotossa työskentelevien ohjaajien työskentelyä luvattomilta poissaoloilta palautettujen muualle sijoitettujen nuorten kanssa vastaanottotilanteisiin tuottamalla opas tämän tueksi. Oppaan tehtävä on olla selkeä ohjekirja kaikille nuorten vastaanotossa työskenteleville sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisille.

2 Lapsi sijaishuollon asiakkaana

Lapsen sijaishuolto määritellään joko huostaan otetun, kiireellisesti sijoitetun tai lastensuojelulain 83 §:ssä tarkoitetun väliaikaisen määräyksen nojalla lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämisestä kodin ulkopuolelle sijoituksen avulla. Vaihtoehtona on sijoittaa lapsi kodin ulkopuolelle myös avohuollon tukitoimena. (Lastensuojelun käsikirja n.d. Sijaishuolto.)

Lapsen sijaishuoltopaikkaa valitessa pyritään löytämään juuri hänen tarpeitaan vastaava paikka. Yksilöllisen tarpeen kartoituksen yhteydessä on huomioitava sijoitukseen johtaneet tekijät sekä se, miten sijoitus voi auttaa sekä lasta, että lapsen perhettä. Valintaa tehdessä arvioidaan sijaishuoltopaikan kykyä vastata lapsen yksilöllisiin tarpeisiin kuten esimerkiksi hoidollisiin erityistarpeisiin. Tätä arvioidaan henkilökunnan koulutuksen sekä työkokemuksen avulla. Tavoitteena on aina sijoittaa kaikki sisarukset samaan paikkaan, mikäli tämä on mahdollista. Sijoituspaikan sijaintia harkittaessa on pohdittava lapsen mahdollisuutta olla yhteydessä hänelle läheisiin ihmisiin. (Lastensuojelun käsikirja n.d. Sijaishuoltopaikan valinta.)

Ensisijainen ratkaisu lapsen pysyväisluonteisessa sijoituksessa kodin ulkopuolelle on perhehoito. Valitettavasti perhehoito ei aina kuitenkaan ole mahdollista, esimerkiksi lapsen oireilun ollessa erityisen haastavaa. Tällöin lapsi sijoitetaan laitoshiitoon. Laitoshiito on ratkaisu myös väliaikaisiin sijoituksiin sekä yleensä tarkoituksenmukaisin ratkaisu myös murrosikäiselle sijaishuollon tarpeessa olevalle lapselle. Lastensuojelulaki asettaa tietyt vaatimukset lastensuojelulaitokselle. Lain avulla varmistetaan, että

lastensuojelulaitoksen tilat, henkilökunnan määrä sekä henkilökunnan pätevyys on asianmukaista. Lastensuojelulaitokset tarvitsevat luvan toimintaa varten joko aluehallintovirastosta tai Valviralta, jos toimintaa on usealla paikkakunnalla. (Lastensuojelun käsikirja n.d. Lastensuojelulaitokset.)

2.1 Sijaishuollon prosessi ja tarkoitus lapsen elämässä

Sijaishuollon tarkoitus on järjestää sijoitetulle lapselle hoito ja kasvatusta oman kodin ulkopuolella. Tämä voidaan toteuttaa huostaanotetulle, kiireellisesti sijoitetulle tai hallinto-oikeuden väliaikaismääräyksellä sijoitetulle lapselle. (Sanasto 2023.)

Sijaishuollon aikana lapsella on muun muassa oikeus hyvään kohteluun ja sosiaalihuoltoon sekä hänen tarpeitaan vastaavaan sijaishuoltopaikkaan. Näiden lisäksi lapsella on oikeus tavata läheisiään sekä sosiaalityöntekijäänsä. Lapsen oikeudesta saada omasta tilanteestaan tietoa, on pidettävä kiinni. (Saastamoinen 2010: 1.) Lapsen asemaan sijaishuollossa vaikuttaa päätös, jolla hänet on sijoitettu kodin ulkopuolelle sijaishuoltoon (Saastamoinen 2010: 22).

Lapsi voidaan sijoittaa kodin ulkopuolelle sijaishuoltoon kiireellisellä sijoituspäätöksellä, mikäli hän on välittömässä vaarassa lastensuojelulain 40§ mainitusta syystä. Kiireellisen sijoituksen perusteina voivat olla ongelmat joko lapsen omassa käyttäytymisessä, hoidosta vastaavien henkilöiden menettelyssä tai kasvuolosuhteissa. Oikeusvaikutuksiltaan kiireellinen sijoitus vastaa huostaanottoa, mutta ollen rajatumpi kestoaltaan. (Saastamoinen 2010: 39–40.)

Huostaanotto on aina voimassa toistaiseksi ja sijoituksen tarkoitus määrittää sen arvioitua kesto. Huostaanoton aikana sen edellytysten olemassaoloa tulee arvioida säännöllisesti niin viranomaisaloitteisesti kuin asianosaisen hakemuksesta. Huostassa pidoon lopettamista on harkittava yhtä huolellisesti kuin sen aloittamistakin. (Saastamoinen 2010: 32–33.)

2.2 Nuorten vastaanottoyksikön tehtävä ja palvelukuvaus

Nuorten vastaanoton lastensuojelulain puitteissa laadittujen sääntöjen tarkoituksena on turvata nuorille heidän ikätasonsa mukainen ja tasapainoinen arki. Arviointijakson merkitys lastensuojelun palvelukokonaisuuden osana käydään nuoren kanssa läpi, kuten myös esimerkiksi hänen jaksonsa tavoitteet. (Hyvää kohtelua koskeva suunnitelma 2020.)

Vastaanotto-osaston tarkoitus on turvata lapsen tilanne, tukea sekä lasta, että perhettä sekä arvioida nuoren kokonaistilannetta eri tahojen kanssa tehtävässä yhteistyössä. Arviointijakson aikana tehdään suunnitelmaa tarvittavista tukitoimista yhdessä lapsen ja hänen verkostonsa kanssa. Lyhytaikaisen sijoituksen arviointi pyritään suorittamaan kahden kuukauden aikana. Osastoilla työskennellään seitsemän ohjaajan sekä vastaanottajan voimin. Asiakkuus arvioinnille alkaa aina ainoastaan lastensuojelulain mukaisella sijoituspäätöksellä. (Palvelunkuvaus 2023.)

Arviointijakson tavoitteena on saada mahdollisimman kattava ja ajantasainen kuva nuoren elämäntilanteesta. Arviointijakson aikana selvitetään nuoren perhesuhteita, sosiaalisia suhteita, fyysistä ja psyykkistä terveyttä, koulunkäyntiä, päihteidenkäyttöä ja rikollista käyttäytymistä yhdessä nuoren, hänen läheistensä, koulun, psykologin ja vastuusosiaalityöntekijän kanssa. Jakson aikana nuoren arkea havainnoidaan ja hänen kanssaan keskustellaan aktiivisesti nuorta itseään työskentelyyn osallistaen ja hänen jo olemassa olevaa verkostoa hyödyntäen. Sijoituksen lopussa laadittavaan työskentelyyhteenvedoon kirjataan myös vastaanoton suositukset jatkotoimenpiteistä. (Hyvää kohtelua koskeva suunnitelma 2020.)

Lastensuojelulaitos saa kohdistaa nuoreen rajoitustoimenpiteitä vain siinä määrin, kuin sijoituksen toteuttaminen tai nuoren oma terveys tai turvallisuus välttämättä vaatii. Rajoituksen on oltava nuoren edun mukainen, itsemääräämisoikeutta ja perusoikeuksia vähiten rajoittava toimenpide ja se on toteutettava mahdollisimman turvallisesti ihmisarvoa kunnioittaen. (Hyvää kohtelua koskeva suunnitelma 2020.)

Rajoitustoimenpiteistä tehtäviin päätöksiin tulee kysyä ja kirjata nuoren ja hänen huoltajiensa mielipiteet. Päätökset luovutetaan kaikille asianosaisille. Päätökset käydään nuorten kanssa läpi yhdessä niiden tarkoituksista keskustellen. (Hyvää kohtelua koskeva suunnitelma 2020.) Suunnitelmaa määrittää muun muassa lastensuojelulaki (Lastensuojelulaki 417/2007).

3 Nuorten vastaanotto toimintaympäristönä

Helsingin kaupungin nuorten vastaanotto on osa Helsingin kaupungin lastensuojelupalveluita. Nuorten vastaanoton toimipisteet sijoittuvat kolmeen yksikköön: Herttoniemi, Kallio sekä Malminkartano. Kussakin yksikössä toimii kaksi osastoa. Omien helsinkiläisten vastaanottoihin sijoitettujen nuorten lisäksi ovat vastaanotot vastuussa muihin kuntiin sijoitetuista helsinkiläisistä nuorista sekä muiden kuntien sijoittamista nuorista

päivystyksellisesti ympäri vuorokauden vuoden jokaisena päivänä. Nuorten vastaanoton tehtävä on tarjota luvattomalta poissaololta palautetulle nuorelle majapaikka väliaikaisesti, jotta nuoren oma sijaishuoltopaikka pääsee noutamaan nuoren. Päivystyksellisen vastuun osastot jakavat viikoittain siirtyvällä päivystysviikolla. (Helsingin kaupunki 2023.)

3.1 Herttoniemi

Herttoniemessä sijaitsevan nuorten vastaanottoyksikön tilat on jaettu kahteen kerrokseen, kahdeksi erilliseksi osastoksi, Sirius ja Polaris. Molemmilla osastoilla on omat sisäänkäyntinsä, jonka lisäksi on erillinen sisäänkäynti laitoskeittiöön sekä kokoustiloihin. Ovet ovat ulkopuolelta lukitut. Osastoilla on erillinen toimisto työntekijöille, keittiö sekä ruokatila, olohuone, suihkut sekä saniteetitilat ja kodinhoitohuone. Kullakin osastolla on nuorille kuusi asiakaspaikkaa, jonka lisäksi talon toisessa kerroksessa on yhteinen koko yksikön käyttöön tarkoitettu rauhoittumishuone.

Osastoista on pyritty luomaan mahdollisimman kotoiset. Arviointijaksolle tuleva nuori saa saavuttuaan osastolle oman kalustetun huoneen. Osastoilla on suuntaa antava päiväjärjestys, minkä lisäksi nuorten kanssa tehdään heille yksilöllinen viikko-ohjelma. Päiväjärjestyksen mukaisesti syödään ja rauhoitutaan illalla omiin huoneisiin. Osastolle sijoitetun nuoren on mahdollista oleskella omassa huoneessaan tai esimerkiksi viettää aikaa osaston yhteisissä tiloissa katsellen tv:tä, pelaillen tai vaikka leipoen ohjaajan kanssa. Sijoitetulle nuorelle järjestetään toiminnallisia päiviä, joiden ideoinnissa nuoren toiveet huomioidaan.

Luvattomalta poissaololta palautetun nuoren asema Herttoniemen vastaanotossa on pääsääntöisesti erilainen, kun sijoitetun nuoren. Mikäli osastolla on vapaa huone, on päivystysasiakkaalle mahdollista tarjota yksityisyyttä, jolloin hän voi odottaa oman sijaishuoltopaikkansa hakua omassa huoneessaan. Mikäli yksikkö on täynnä, voi luvattomalta poissaololta palautettu nuori joutua odottamaan yhteisissä tiloissa, kuten osaston olohuoneessa. Päivystysasiakkaita voi tulla yksikköön vuorokauden jokaisena hetkenä ja sijaishuoltopaikka voi sijaita jopa 1000 kilometrin päässä, jolloin odottaminen voi kestää pitkään.

Herttoniemen vastaanottoyksikössä työskentelee ohjaajia, sairaanhoitajia ja psykologi ja kullakin osastolla vastaava ohjaaja. Herttoniemessä työskentelee arkisin oma kodin-

huollonohjaaja, joka vastaa ruokatilausten lisäksi päivittäisten lämpimien aterioiden valmistamisesta. Herttoniemen vastaanotolla on yhteinen johtaja Malminkartanon vastaanoton kanssa. (Helsingin kaupunki 2023.)

3.2 Kallio

Kalliossa sijaitsevan nuorten vastaanottoyksikön tilat on jaettu kahteen kerrokseen, kahdeksi erilliseksi osastoksi, jotka ovat kukin profiloituneet vaativan tason yksiköiksi, Otava ja Tähti. Talossa on yksi yhteinen sisäänkäynti sekä osastoille, että hallinnon käytävälle, josta löytyy kokoustilat, johtajan toimisto sekä psykologit. Lisäksi osastoilla on omat sisäänkäyntinsä. Ovet ovat ulkopuolelta lukitut. Osastoilla on erillinen toimisto työntekijöille, erillisen oven takana oleva keittiö sekä ruokatila, olohuone, suihkut sekä saniteettitilat ja kodinhoitohuone. Kullakin osastolla on nuorille kuusi asiakaspaikkaa, jonka lisäksi osastolla on oma rauhoittumishuone.

Arviointijaksolle tuleva nuori saa saavuttuaan osastolle oman kalustetun huoneen. Osaston erityispiirteen vuoksi jokaiselle sijoitetulle nuorelle luodaan oma viikko-ohjelma. Osastolle sijoitetun nuoren on mahdollista oleskella omassa huoneessaan tai esimerkiksi viettää aikaa osaston yhteisissä tiloissa katsellen tv:tä. Vaativan tason osastoilla työskentelee yhtäaikaisesti suurempi määrä henkilökuntaa, joka mahdollistaa tarvittaessa vierihoidon. Osastojen profiiliin vuoksi päivystysasiakkaiden vastaanottaminen voi ajoittain tuoda lisähaastetta, mikäli osastolla esiintyy levottomuutta. Osastoiden henkilökunnan työskentelyä on ajoittain turvaamassa vartija.

Luvattomalta poissaololta palautetun nuoren asema Kallion vastaanotossa on luonnollisesti erilainen, kun sijoitetun nuoren. Osastolla Otava talon kakkoskerroksessa, joka samalla toimii sisääntulokerroksena, on kaksi eristyshuonetta. Osastolla Tähti eristyshuoneita on yksi. Eristyshuoneita voidaan joutua käyttämään luvattomalta poissaololta palautetun nuoren majoittamiseen osaston ollessa täynnä. Mikäli osastolla on vapaa huone, on päivystysasiakkaalle mahdollista tarjota yksityisyyttä asiakashuoneessa, jolloin hän voi odottaa oman sijaishuoltopaikkansa hakua omassa huoneessaan. Yksikön ollessa täynnä, voi luvattomalta poissaololta palautettu nuori joutua odottamaan yhteisissä eristyshuoneessa, jonka ovet pidetään auki.

Kallion vastaanottoyksikössä työskentelee ohjaajia, sairaanhoitajia ja psykologeja. Kalliossa työskentelee arkisin oma kodinhuollonohjaaja, joka vastaa ruokatilausten lisäksi

päivittäisten lämpimien aterioiden noutamisesta talon henkilöstöravintolasta ja tarjoulusta osastoilla. Kallion vastaanotossa toimii oma johtaja ja kullakin osastolla johtava ohjaaja.

3.3 Malminkartano

Malminkartanossa sijaitsevan nuorten vastaanottoyksikön tilat toimivat samassa kerroksessa. Osastoja on kaksi, Capella ja Lyyra. Osastojen välissä sijaitsee yhteinen oleskelutila, jota osastot voivat käyttää joko yhdessä tai erikseen. Osastoilla on yhteinen sisäänkäynti ja eteinen ulkovaatteille, jonka lisäksi on erilliset sisäänkäynnit osastoille. Ulko-ovi on ulkopuolelta lukittu. Osastoilla on erillinen toimisto työntekijöille, keittiö sekä ruokatila, olohuone, suihkut sekä saniteettitilat ja kodinhoituhuone. Kullakin osastolla on nuorille kuusi asiakaspaikkaa ja oma rauhoittumishuone.

Kuten Herttoniemessä, osastoista on pyritty luomaan mahdollisimman kotoiset. Arviointijaksolle tuleva nuori saa saavuttuaan osastolle oman kalustetun huoneen. Osastoilla on suuntaa antava päiväjärjestys, minkä lisäksi nuorten kanssa tehdään heille yksilöllinen viikko-ohjelma. Päiväjärjestyksen mukaisesti syödään ja rauhoitutaan illalla omiin huoneisiin. Osastolle sijoitetun nuoren on mahdollista oleskella omassa huoneessaan tai esimerkiksi viettää aikaa osaston yhteisissä tiloissa katsellen tv:tä, pelaillen tai vaikka leipoen ohjaajan kanssa. Sijoitetulle nuorelle järjestetään toiminnallisia päiviä, joiden ideoinnissa nuoren toiveet huomioidaan viikoittain järjestettävissä osastokokouksissa.

Luvattomalta poissaololta palautetun nuoren asema Malminkartanon vastaanotossa on pääsääntöisesti erilainen, kun sijoitetun nuoren. Mikäli osastolla on vapaa huone, on päivystysasiakkaalle mahdollista tarjota yksityisyyttä, jolloin hän voi odottaa oman sijaishuoltopaikkansa hakua omassa huoneessaan, muuten nuori odottaa sijaishuoltopaikan noutoa avoimena olevassa rauhoittumishuoneessa.

Malminkartanon vastaanottoyksikössä työskentelee ohjaajia, sairaanhoitajia ja psykologi ja kullakin osastolla vastaava ohjaaja. Herttoniemessä työskentelee arkisin oma kodinhoitohjaaja, joka vastaa ruokatilausten lisäksi päivittäisten lämpimien aterioiden valmistamisesta. Malminkartanon vastaanotolla on yhteinen johtaja Herttoniemen vastaanoton kanssa. (Helsingin kaupunki 2023.)

4 Luvattomalta poissaololta palautetun lapsen kanssa työskentely nuorten vastaanottoyksikössä

Luvattomasti sijoituspaikastaan poissaolevat lapset tai nuoret eli ”hatkalaiset” puhututtavat valtakunnallisella tasolla sekä kansalaisia, että viranomaisia. *Sijaishuoltopaikasta poistuminen ja sinne palaamatta jääminen poliisin lastensuojeluviranomaiselle antaman virka-avun näkökulmasta* on Isoniemen tekemä tutkimus, joka on ainut Suomessa tehty tutkimus keskittyen luvattomilla poissaoloilla oleviin alaikäisiin. Tutkimus on tehty poliisin näkökulmasta.

Tutkimus käsittelee vuonna 2013–2014 poliisille ilmoitettuja poissaoloja sijaishuoltopaikasta ja heidän rikollisuuttaan tai rikoksen uhriksi joutumista. Luvaton poissaolo on usean seikan takia nuorelle turvallisuusriski, joka voi vaarantaa hänen terveytensä ja turvallista kehitystä. Isoniemen (2019: 206) mukaan poliisi ja muut toimijat eivät pyri tarpeeksi aktiiviseen yhteistyöhön ehkäistäkseen näitä poissaoloja ja tämän takia lapsen edun ensisijaiseksi asettaminen ei aina toteudu.

Isoniemen (2019: 206–207) väitöskirjassa ehdotetaan muutoksia poliisin ohjeistuksiin ja käytäntöihin koskien sijaishuoltopaikoista karkaavia nuoria ja eri yhteiskunnallisten tahojen yhteistyöhön. Tutkimuksen mukaan melkein 80 % kerran karanneista nuorista karkaa uudestaan. Isoniemi (2019) toteaa, että karkailut siis kasaantuvat samoille nuorille ja yleensä vielä samoihin sijaishuoltopaikkoihin.

Lapsen sijoituksesta vastaava lastensuojeluviranomainen pyytää hatkatapauksissa poliisilta viranomaisapua lapsen löytämiseen ja sijaishuoltopaikan palauttamiseen ja poliisi myöntää toimintavaltuuksiaan lastensuojeluviranomaisille. Ristiriitaista on Isoniemen mukaan se, että vaikka nuori olisi ollut luvatta poissa jo viikon, asiaa ei siltikään käsitellä kadonneen henkilön etsintänä. Hän ehdottaa poliisin ennaltaehkäisevän toiminnan mukaan ottamista esimerkiksi riskiarvio- ja seurantalomakkeilla (Isoniemi, 2019: 203). Jos nuoren nykytilanteen turvallisuus kartoitettaisiin ja poissaolon syyt selvitetäisiin, olisi myös helpompi arvioida hatkareissun riskejä ja rikollisuuden mahdollisuuksia.

Pesäpuu Ry:llä on käynnissä kolmivuotinen STEAn rahoittama *Hatkassa – sijaishuoltopaikasta luvatta poistuminen ja sinne palaamatta jättäminen* -hanke 2022–2024. Hanke toteutetaan monimuotoisena ja tiiviinä tiimityönä (Collective impact pilotti), johon kuuluvat esimerkiksi itse nuoret, heidän läheisensä, sijaishoitopaikkojen työntekijöitä ja muita hankkeeseen sitoutuneita alan ammatillisia toimijoita, kuten esimerkiksi Abnoy Oy,

Aseman Lapset ry, Espoon ja Helsingin kaupungin lastensuojelu sekä sosiaali- ja kriisipäivystys, Kasper ry ja Valtion koulukodit. Hankkeen tarkoituksena on myös voida tuottaa nuorilta nuorille materiaalia liittyen luvattomiin poissaoloihin sijoituspaikasta. (Pesäpuu 2022.)

Kuten Sami Isoniemen (2019) tutkimuksessa, Pesäpuun hanke korostaa eri tahojen yhteistyön merkitystä, jotta karkailu voitaisiin ymmärtää ilmiönä ja sitä olisi mahdollista ennaltaehkäistä. Hankkeen tarkoituksena on luoda ymmärrys siitä, mistä karkailussa on kysymys, sillä ilmiönä siihen ei ole helppoja ja yksinkertaisia ratkaisuja. Tavoitteena on myös luoda toimivia malleja ja tapoja, jotka ehkäisevät karkailua ja varmistavat nuorten turvallisuutta luvattoman poissaolon aikana sekä turvaavat paluun mahdollisimman hyvin. Tämän lisäksi hankkeen tarkoituksena olisi muodostaa toimenpide-ehdotuksia ja toteuttaa vaikuttamistyötä kansallisella tasolla. (Pesäpuu 2022.)

Hatkassa -hankkeen vetäjät Westlund ja Haapala (2022) myös toteavat saman kuin Isoniemi (2019), että kukaan ei oikeastaan tiedä, mitkä konkreettiset faktat ovat karkailun taustalla. Kaikki hatkaamisen syyt ovat kuitenkin inhimillisiä tekijöitä nuorten elämästä. He lisäävät, että koska luvaton poissaolo on opittu käytösmalli tai reagointitapa joihinkin tilanteisiin, nuoret, jotka ovat kerran karanneet, ovat luvatta poissa suuremmalla todennäköisyydellä myös uudestaan.

4.1 Lapsen luvaton poissaolo sijaishuollosta

Mikäli karanneen lapsen ei epäillä olevan konkreettisessa vaarassa on olemassa ohje *Poliisin virka-apu lastensuojelulain nojalla sijoitettujen lasten tavoittamiseksi* ja tässä tapauksessa luvatta poistumistapaus on lastensuojelutehtävä (Sosiaali- ja terveysministeriö 2023.) Tämän monimuotoisen opinnäytetyön oletus on kuitenkin, että kun lapsi on luvattomasti poissa, hän on aina potentiaalisesti vaarassa, joko itsestään riippuvista tai ulkoisista tekijöistä johtuen. Lapset herkästi altistuvat päihteille, rikoksiin tai jopa niiden ja seksuaalisen väkivallan uhreiksi. (Lehtonen – Telen 2013: 1–2.)

Lapsen luvattoman poissaolon taustalla ovat moninaiset elämän tilanteesta ja elinympäristöstä johtuvat tekijät. Lastensuojelun keskusliiton (2013) lastensuojelulaitoksille ja sosiaalityöntekijöille teettämän tutkimuksen mukaan laitoksista luvattomien poissaolojen yleisin syy on kavereiden luo poistuminen. Myös Törrönen ja Vauhkonen (2012: 97) korostavat mahdollisuutta, että sijaishuollon aikana lasten sosiaaliset verkot voivat passiivitua ja pienentyä. Siihen syitä voivat olla esimerkiksi sijaishuoltopaikan sijainti tai sen säännöt. Tulee kuitenkin muistaa, että lastensuojelulain (417/2007) §54 mukaan lapsella

on oikeus pitää yhteyttä ja tavata hänelle läheisiä henkilöitä, joka usealle lapselle pitää sisällään myös ystävät. Lain mukaan sijaishuoltopaikan tulee edistää tätä ja valvoa lapsen edun toteutumista. Silti sijoituksen tavoitteena voi erityistapauksissa olla katkaista lapselta hänelle ja hänen kehitykselleen haitalliset sosiaaliset suhteet, hänen kehitystään ja etuaan ajatellen. Yhteydenpidon määrää ei ole kuitenkaan suositeltu virallisesti, sillä jokainen tapaus tulee huomioida yksilöllisesti toteuttaen lapselle turvallinen sekä riittävä yhteydenpito. Yhteydenpidosta sovitaan asiakassuunnitelmassa ja jos siitä ei ole yksimielisyyttä tulee tehdä valituskelpoinen päätös yhteydenpidon rajoittamisesta. (Saastamoinen 2010: 136–137.) (Lastensuojelun käsikirja n.d. Lapsen oikeuden sijaishuollossa.)

Edellä mainittujen asioiden lisäksi yleisimpiä syitä luvattomiin poissaoloihin laitoksista ovat nuoren päihteiden käyttö, psyykinen oirehdinta ja muut käytöshäiriöt. Jonkin verran nuoria poistuu luvatta sijaishuollosta myös muiden yllyttämänä, niin sanotun ryhmäilmiön tuloksena. Harvimmin lapsia lähtee joko yksikön työntekijöiden tai muiden lasten kanssa aiheutuneiden ristiriitatilanteiden takia. Saman lastensuojelun keskusliiton tekemän tutkimuksen mukaan, nuorilta kysyttäessä, ehdottomasti suurimmaksi hatkaamisen syyksi valikoitui laitoksen ulkopuoliset vetovoimatekijät. Tähän Lehtonen – Telen (2013) toteavat myös, että päätös karkuretkelle voi olla spontaani tunnekuohun vallassa tehty teko tai pitkään suunniteltu asia. Se on kuitenkin protesti laitoksessa asumiselle ja usein se on seurausta syvemmästä oirehinnasta (Lehtonen – Telen 2013: 19–20). Edelliseen pitää myös tuoda esiin, että oli syy luvattomaan poissaoloon mikä vain, 12 vuotta täyttäneellä lapsella on oikeus hakea muutosta häntä itseään koskeviin lastensuojeluasioihin ja täten omaan mahdolliseen tyytymättömyyteensä lastensuojelulaitoksessa (Lastensuojelulaki 417/2007 § 86).

Isoniemen (2019) väitöskirjasta käy ilmi, että laitoksesta luvatta poistuvia tai sinne palaamatta olevia lapsia tai nuoria on vuosittain yli 3 000. Näistä joka kymmenes joutuu rikoksen uhriksi ja joka kolmas on rikoksesta epäiltynä hatkojen aikana. Isoniemi (2019, 102) myös mainitsee, että kansallisella ja kansainvälisellä tasolla on yksimielisyys siitä, että huostaanotetut lapset ovat erityisen haavoittuvassa asemassa. Sijoituspäätös on estää lapsen elinympäristössä olevien riskitekijöiden toteutuminen, mutta hatkaaminen nostaa ne taas suuresti esiin.

Riskitekijöiden ja todennäköisyyden puolesta on olemassa tutkimustuloksia, joista ilmenee esimerkiksi; sijoituksessa asuvat lapset joutuvat noin kolme kertaa todennäköisemmin varkauden kohteeksi, pojat etenkin ryöstöjen uhriksi ja sijoituksessa asuvilla työillä

on yli kaksinkertainen riski joutua uhkailun, pahoinpitelyn tai sen yrityksen uhriksi kuin muualla asuvilla tytöillä. Tutkimuksesta ei kuitenkaan käy ilmi tapahtuvatko nämä asiat laitoksessa vai sieltä karkumatkalla ollessa, mutta ne kuitenkin puoltavat olemassa olevaa riskiä joutua rikoksen uhriksi luvattoman poissaolon aikana. (Ellonen – Kääriäniemi – Salmi – Salola 2008: 118) Lehtonen ja Telen (2013: 33) löysivät tutkimuksessaan, että luvattoman poissaolon aikana lapset käyttäytyvät väkivaltaisesti, syyllistyvät ja altistuvat rikoksille sekä vahingoittavat itseään eri tavoin. Isoniemi (2019: 213) nosti esiin hatkojen aikana sattuneen kuolemantapauksen sekä useita tapon yrityksiä ja vakavia seksuaalirikosepäilyjä. Myös ylikonstaapeli Marko Forss on ottanut kantaa hatkaamisen ilmiöön. Forssin mukaan vakavassa päihde- ja rikoskierteessä olevat nuoret eivät saa tällä hetkellä tarvitsemaansa apua. Forssin kannanotto tukee Sami Isoniemen väitöskirjan löydöksiä. (YLE Uutiset 2019.)

Lastensuojelun keskusliiton (2013: 24–25) tuottaman tutkimuksen mukaan lapsen luvaton poissaolo laitoksesta on yleensä ennalta-arvaamatonta työntekijöille. Jotta työskentely olisi mahdollisimman tehokasta laitoksilla on selkeät sovitut toimintamallit ja esimerkiksi Sosiaali- ja terveysministeriö, poliisi, lastensuojeluviranomaiset, sosiaalitoimi ja muut tahot pyrkisivät tekemään moniammatillista yhteistyötä. Haasteena mainittakoon, että samasta tutkimuksesta käy kuitenkin myös ilmi, että vaikka ennalta-aavistusta hatkoista olisi reilu 30 prosenttia lastensuojeluyksiköistä kokee resurssinsa toimia ennaltaehkäisevästi heikoiksi. Lastensuojelulain (417/2007) § 69 sijaishuoltoyksikkö on ensisijaisessa vastuussa viipymättä etsiä lasta, joka on luvattomasti poissa. Kun lapsi löytyy sijaishuoltoyksikkö ja lapsen asioista vastuussa oleva sosiaalityöntekijä sopivat lapsen takaisin kuljetuksesta, poikkeuksena lapsen omaehtoinen paluu.

Helsingissä on sovittu, että nuorten vastaanotot vastaanottavat ympärivuorokautisesti lapsia, jotka löytyvät luvattomilta poissaoloilta. Tällöin lapsen sijaishuoltoyksikkö sopii yhdessä nuorten vastaanoton henkilökunnan kanssa järjestelyistä ja noutaa nuoren vastaanotosta takaisin nuoren omaan laitokseen.

4.2 Nuorten vastaanottoyksikön tarjoama palvelu ulkopaikkakuntalaisille asiakkaille

Lapsi karkaa aina omasta tahdostaan ja altistuu riskeille ja vaaroille. Pääkaupunkiseutu on heille houkuttelevin pakopaikka, koska tekemistä ja aktiviteettia on eniten (YLE Uutiset 2019). Opinnäytetyön tuotoksena syntyvän oppaan tarkoituksena antaa selkeät raamit ja ohjata vastaanottoyksikön työntekijöitä toimimaan karanneen ulkopaikkakuntalaisen lapsen kanssa dialogisuuden pohjalta.

Nuorten vastaanotto-osastoilla käytyjen keskusteluiden perusteella henkilökunta toi esille suurimpana haasteena sen, että nuoret toimitetaan vastaanottoon vasten heidän omaa tahtoaan. Nuoret ovat syystä tai toisesta joutuneet tekemisiin poliisin kanssa ollessaan luvattomasti poissa. Poliisille on täten selvinnyt, että heillä on sosiaaliviranomaisen asettama virka-apu voimassa. Tämän opinnäytetyön perusteena on selkeyttää vastaanotto-osastojen työntekijöille, miten toimia vastaanotossa luvattomilta poissaoloilta palautettujen nuorten kanssa. Päämääräni on tämän opinnäytetyön myötä selkeyttää vastaanottotilanteita ja työskentelyä vastaanotoille tuntemattomien lasten kanssa akuuttitilanteissa. Vastaanotoissa tulleet kommentit ovat yhteneväiset Sami Isoniemen (2019) tutkimukseen hatkaavien lapsien vaaroista.

Isoniemi (2019: 126–128) korostaa tärkeäksi luvattomien poissaolojen luonteen ja riskien tunnistamisen. Hänen tutkimustensa mukaan monikin luvaton poissaolo sijaishuoltopaikasta tulisi luokitella kadonneeksi henkilöksi, koska niissä täytyy tutkinnan ja etsinnän välittömät kriteerit. Näistä esimerkkejä ovat: lapsen lääkehoitoa vaativat perussairaudet ja lapsella ei ole lääkkeitä mukanaan, kehityshäiriöt, kielitaidottomuus ja erilainen kulttuuritausta, jotka asettavat lapsen erityisen haavoittuvaan asemaan, lapsen taipumus hakeutua itseään vanhempaan vastakkaisen sukupuolen seuraan, vaara uhritumisesta koska lapsi ei osaa suojella itseään ja on helposti houkuteltavissa, päihdeongelmat ja itsetuhoisuus, psyykinen epävakaus tai lapsen oma väkivaltaisuus. Vaikka väitöskirjan mukaan vastaavanlaisia viitteitä oli paljon jo virka-apuilmoitusta tehdessä, ne eivät vaikuttaneet siten, että olisivat johtaneet aktiiviseen kadonneen henkilön etsintään. Tämä mahdollistaa periaatteessa pidemmän hatkareissun riskialttiille lapselle. Kaikki edellä mainitut viitteet ovat sellaisia, jotka vastaanottoyksikön tulee huomioida, kun lapsi heille saapuu. Jos luvaton poissaolo on kestänyt pidempään, oireet ovat voineet vahvistua ja vakavoitua.

Kuten aiemmin mainittu, moni lapsi on voinut joutua luvattoman poissaolon aikana rikoksen, kaltoinkohtelun tai väkivallan uhriksi. Sijoitetut lapset ovat usein kasvaneet ympäristössä, jossa he eivät ole oppineet tunnistamaan omia oikeuksiaan. He eivät monesti tiedosta, että väkivalta ja kaltoinkohtelu ovat väärin. Vastaanottoyksikön työntekijöiden tulee huomioida tämä muiden tilannetekijöiden ohella. Vaikka tuotettavan opaskirjan teoreettisena perustana on dialoginen työote, tulee huomioida, että on asioita, joista tulee puhua suoraan. Nämä ovat esimerkiksi oikeudenmukainen kohtelu ja lapsen oikeudet. On siis asioita, joista pitää pystyä puhumaan ja kysymään suoraan ja konkreettisesti, lapsen kehitystaso huomioiden. Lastensuojelun käsikirjan (2023) mukaan jos asioista puhuu avoimesti, nimeämällä niitä, rohkaistaan lasta ja annetaan hänelle lupa puhua

asioista niiden oikeilla nimillä samalla luoden ilmapiiri, jossa kaikista asioista keskustelu on hyväksyttyä. Näin silloin toisaalta toteutuukin dialogisen työotteen perusta.

Sosiaali- ja terveystoimiala, Lastensuojelu ja perhesosiaalityö sekä Sosiaali- ja kriisi- päivystys (2022) ovat yhdessä tehneet lastensuojelulaitoksen työntekijöille ja sosiaalityöntekijöille ohjeen, miten toimia, kun lapsi on luvatta poistunut lastensuojelulaitoksesta tai jättänyt sinne palaamatta (Sosiaali- ja terveysministeriö 2023). Vastaavaa selkeää ”askel askeleelta”- ohjeistusta ei ole olemassa vastaanottoyksiköille, jotka väliaikaisesti huolehtivat ulkopaikkakuntalaisista luvatta poissaoleista nuorista. Kyseisestä ohjeesta voi kuitenkin poimia tärkeitä huomioitavia asioita ja tietenkin myös laki sanelee tarvittavat toimenpiteet laajemmassa kokonaisuudessa. Nämä aukeavat yksityiskohtaisesti opin- näytetyön tuotoksena syntyvässä opaskirjassa (Liite 1).

Mainittakoon kuitenkin, että ensisijaisen tärkeitä huomioitavia asioita ovat lapsen oma päihtymystila, psyykkinen vointi sekä mahdollisuus uudelle karkaamiselle vastaanotossa olon aikana.

Helsingin ulkopuolelta laitoksista luvatta poistuneet lapset sekä helsinkiläiset että ulkopaikkakuntalaiset otetaan vastaan 24/7 ja heistä huolehditaan siihen asti, kunnes heidät on noudettu omaan lastensuojelulaitokseensa oman lastensuojelulaitoksen toimesta. Heidän taustatietonsa eivät ole aina henkilökunnalle selvillä, koska kullakin yksiköllä ja kunnalla ovat käytössä omat asiakastietojärjestelmät. Nuorten hoivasta ja huolenpidosta vastaa vastaanotossa olon ajan vastaanoton henkilökunta. Myös kaikki erityistilanteet tulee huomioida kuten eroava kulttuuri, kielitaito, käytös- ja kehityshäiriöt sekä mahdollinen päihtymystila ja lääkitys. Kaikkeen on reagoitava lapsen sen hetkisen tarpeen mukaisesti.

4.3 Monialaisen työskentelyn säädöspohja

Lastensuojelulaki (417/2007) luku 3 § 14 velvoittaa hyvinvointialueita huolehtimaan siitä, että lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä on käytettävissään riittävää asiantuntemusta edistääkseen esimerkiksi lapsen kasvua, kehitystä ja hyvinvointia. Hyvinvointialueen tulee määrittää lastensuojelun asiantuntijaryhmä jokaiselle asiakkaalle. Nämä ryhmät koostuvat esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon edustajista, lapsen kasvun ja kehityksen asiantuntijoista sekä muista lastensuojelutyössä tarvittavista asiantuntijoista. Asiantuntijaryhmä avustaa sosiaalityöntekijää tehtävissään ja antaa lausuntoja lastensuojelutoimenpiteitä koskevan päätöksenteon tueksi. Koska tarkoitus on

työskennellä yhdessä, jakaa tietoa ja mielipiteitä yhteisen tavoitteen eteen (lapsen etu), juuri tämä on monialaista työskentelyä sosiaalialalla.

Laki sosiaalihuoltolain muuttamisesta (1517/2016) 3. luku §29 määrittää sosiaalipäivystyksen oltavan ympärivuorokautisesti saatavilla kaiken ikäisille ympärivuorokautisesti kiireellisen ja välttämättömän avun turvaamiseksi. Päivystävissä yksiköissä tulee olla riittävät resurssit ja osaaminen palvelun laadun ja asiakasturvallisuuden takaamiseksi. Laki velvoittaa sosiaalipäivystyksen toimimaan yhteistyössä ensihoitopalvelun, terveydenhuollon päivystyksen, pelastustoimen, poliisin, pelastuslaitoksen ja muiden tarvittavien toimijoiden kanssa. Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/200) 4. luku takaa sosiaalihuollolle oikeuden saada virka-apua ja salassa pidon estämättä tarvitsemansa tiedot lapsen hyvinvoinnin takaamiseksi. Todettakoon siis, että hyvinvointialue, jolla lapsi on jäänyt hatkoiltaan kiinni hoitaa akuutit asiat ympärivuorokautisesti ja lastensuojelulain (417/2007) 3. luku § 16 mukaan sijoittavan hyvinvointialueen sosiaalitoimi hoitaa muut toimenpiteet, päätökset ja mahdolliset virka-apupyynnöt virka-aikana, jotta lapsi saa hänelle lain edellyttämät palvelut ja tukitoimet.

Dialogisessa työskentelyotteessa lapsen kanssa on tarkoitus ottaa lapsi myös osaksi monialaista työskentelyä. Tällöin tulisi huomioida lapsen oikeudet. Lastensuojelulaki (417/2007) luku 4 § 20 velvoittaa työntekijöitä kuulemaan lapsen mielipiteen hänen ikätasoonsa nähden ja yli 12 – vuotiaalle on varattava aika hänen kuulemiseensa. Luvun 4 § 21 mukaan yli 12- vuotiaalla lapsella on oikeus käyttää hänen puhevaltaansa itseään koskevissa asioissa. Luku 9 § 42 säättää myös sen, että ennen sijoitusta tai huostaanottoa lasta on kuultava ja tähän tulee varata aika. Vaikka laki määrittää lapsen oikeuksia, jos näitä velvoitteita ei toteuteta vilpittömästi, lapsesta ei tule aidosti osa moniosaista tiimiä ja työskentely ei silloin ole aidosti vastavuoroista.

Sijaishuollon laadunvalvonta määräytyy lastensuojelulaissa (417/2007) luku 13. ja myös Valvira, aluehallintovirasto sekä hyvinvointialueet valvovat sijaishuollon laatua. Valviran ja aluehallintoviraston 24.03.2022 julkaisemassa ohjeessa korostetaan suunnitelmallisessa valvonnassa lasten oikeuksien toteutumista, sekä sijainti- ja sijoittajakuntien (hyvinvointialueiden) velvollisuuksia. Sijaintihyvinvointialue (alue mihin lapsi on sijoitettu) velvollisuus on valvoa lastensuojeluyksiköiden toimintaa ja sijoittajahyvinvointialueen (lapsen kotipaikka) tulee vahvistaa, että sijoitus toteutuu lastensuojelulain mukaisesti ja hän saa tarvitsemansa palvelut ja tukitoimet niin, että ne tukevat ja turvaavat lapsen hyvinvoinnin. Lapsikohtainen valvonta toteutuu etenkin lapsen ja sosiaalityöntekijän vuoro-

vaikutuksessa. Lapsella on oikeus riittäviin tapaamisiin ja oikeus keskustella itseään koskevista asioista henkilökohtaisesti. Vastaavan sosiaalityöntekijän vastuulla on myös valvoa lapsen etua, sijoituksen tavoitteiden toteutumista ja rajoitustoimenpiteiden lainmukaisuutta. (Valvira, 2022) Vastaavan työntekijän lisäksi lastensuojelulaki (417/2007) §79 velvoittaa sijoitushyvinvointialueen valvomaan, että lapsen sijoitus toteutuu lainmukaisesti ja §80 puolestaan velvoittaa aluehallintovirastoa valvomaan rajoitustoimenpiteitä.

Perustuslain 19.3§:ssä todetaan, että julkisen vallan tulee tukea perheen ja lapsen huolenpidosta vastaavien mahdollisuuksia turvata lapsen hyvinvointi ja yksilöllinen kasvu. Lisäksi perustuslain 6.3 § korostaa lapsia koskevaa positiivista erityiskohtelua, YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen tapaan. Perustuslain 22 § säättää julkista valtaa koskevasta veloitteesta turvata perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen käytännössä. Perustuslain hallituksen esityksen mukaan (HE309/1993) lapsen hyvinvointi tulee ymmärtää laajasti. Lasten katsotaan tarvitsevan erityistä suojelua ja huolenpitoa. Julkiselle vallalle asetetaan velvollisuus turvata jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut sekä tukea perheen ja muiden lapsen huolenpidosta vastaavien mahdollisuuksia turvata lapsen hyvinvointia. (HE309/1993) Lapset nostetaan siis perustuslaissa julkisen vallan käytön toteuttamisen suhteen erityisasemaan. Julkisen vallan velvollisuudeksi on säädetty erityisesti lasten oikeuksien toteutumisen turvaaminen. Lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä, ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastavasti. Perus- ja ihmisoikeuksien tosiasiallinen toteutuminen ja niiden turvaaminen voi edellyttää myös julkisen vallan aktiivisia toimenpiteitä (Saastamoinen 2016, 26).

Poliisilla on oikeus päästä suorittamaan etsintä koti- tai julkisrauhan suojaamaan paikkaan tai paikkaan, johon ei ole yleistä pääsyä, jos on perusteltua aihetta epäillä, että esimerkiksi henkeä terveyttä tai henkilökohtaista vaarantava teko on uhkaamassa tai käynnissä tai jos joku on rikoksen tai onnettomuuden takia välittömän avun tarpeessa. (Poliisilaki 872/2011, 2. luku §6) Pakkokeinolain (806/11) 8. luvun §3 tukee myös poliisin oikeuksia kotietsinnän suorittamiseen etsittävän henkilön löytämiseksi. Poliisilaki myös velvoittaa poliiseja antamaan muille virka-apua, mutta yhtä lailla se velvoittaa muita viranomaisia antamaan poliisille virka-apua. Päätöksen tekee päällystöön kuuluva poliisi, ellei asian kiireellisyys muuta vaadi. (Poliisilaki 872/2011, 8. luku §1 & §2)

5 Dialogisuus työskentelyvälineenä

Dialogin lähtökohta on, että jokaisen dialogiin osallistuvaan ihmisarvo on sama ja että jokaisen näkökulma olisi yhtä arvokas. Tanskanen ja Timonen-Kallio (2009: 22) mainitsevat, että lastensuojelutyö on vaativaa vuorovaikutustyötä, tavoitteena turvata lapsen etu tukemalla lasta ja hänen huoltajiaan. Lähtökohta voi olla haastava sillä monesti lasta pitää suojella vanhemmilta, joille tukea tarjotaan. Yhteistä kanssakäymistä määrittelee vahvasti tuen ja kontrollin samanaikainen läsnäolo, jotka tulee yhdistää kunnioittavaan ja asiakaslähtöiseen vuorovaikutukseen. He lisäävät, että vaikka asiakas ei pystyisi luottamaan työntekijään, kunnioittavan vuorovaikutuksen kautta voi olla avuksi ja tarjota lapselle hänen tarvitsemaansa huolenpitoa.

5.1 Dialogisen työtteen mahdollisuudet

Koska lasten tilanteet ovat yksilöllisiä, yhtä oikeaa tapaa kohdata lapsi tai keskustella hänen kanssaan ei ole. Lapsen ikä, sijoituksen muoto tai kesto, hänen luonteensa ja menneet kokemukset vaikuttavat kohtaamiseen. Sosiaalityöntekijän ja sosiaaliohjaajan tulee olla tietynlainen monitaituri, jolla on tilannetajua ja joustavuutta luovia erilaisissa tilanteissa. Lasta tulee tavata myös lähiomaisten kanssa, ei vain kahden kesken. On myös ensiarvoisen tärkeää muistaa, että kokemustietoa sijaishuollosta asumisesta voi saada vain lapselta itseltään ja, että tätä tietoa voidaan täydentää tai tarkentaa muilta tahoilta saadulla informaatiolla. (Lastensuojelun käsikirja n.d. Sosiaalityöntekijän ja sosiaaliohjaajan tehtävät lastensuojelussa.)

Sosiaalisen konstruktionismin mukaan ihmiset muodostavat oman todellisuutensa vuorovaikutuksesta muihin ja se on aina subjektiivinen näkemys, vaikka se voi olla yhteisesti muodostettu tai yhdessä jaettu näkemys. Dialoginen ihmiskuva tarkoittaa sitä, että ihminen on sidoksissa toisiin ja ajatuksemme eivät ole vain oman mielen tuotosta, vaan niihin vaikuttaa vahvasti myös vuorovaikutus toisten ihmisten ajatusten kanssa. Dialogisuus on myös toisen minuuden kunnioittamista, altistaa omat käsitykset toisten kyseenalaistamiselle ja ottaa huomioon eri näkökulmia. Dialogisuus on aitoa vuoropuhelua, eri näkemysten vaihtoa ja sen keskiössä on kuuntelu ja erilaisuuden hyväksyminen. Dialogista kommunikaatiota ohjaa se mitä toinen osapuoli haluaa tuoda julki, ei se mitä minä haluan kertoa. (Tanskanen – Timonen-Kallio 2009: 24) Mönkkönen (2007: 86) kiteyttää dialogisuuden asiakastyössä pyrkimykseksi rakentaa yhteinen ymmärrys ja edesauttaa vuorovaikutusta siihen suuntaan.

Tämä siis ei ole vain keskustelua ja ajatusten vaihtoa, vaan voisi sanoa, että se on vastavuoroisuutta prosessissa, joka etenee kummankin (viranomaisen ja lapsi) ehdoilla. Mönkkönen (2009: 89–91) lisää, että dialogisuus on parhaimmillaan yhteistä oppimista, jossa kumpikin osapuoli voi muuttaa näkemyksiään. Täten dialogisuutta tulee ajatella kommunikaationa ja suhteena. Tärkeää on myös olla sensitiivinen sanojen merkitysten suhteen, sillä ihmiset tulkitsevat sanoja eri tavoin ja samalla sanalla voi olla eri merkitys eri ihmisille.

Esimerkiksi kun lapsi on luvatta poistunut laitoksesta sosiaalityöntekijä tulisi dialogisessa keskustelussa panostaa niihin asioihin, jotka kyseisen lapsen mielestä ovat tärkeitä, eikä niihin mistä sosiaalityöntekijä itse haluaa keskustella. Hyvä auttaminen ei siis ole vaan ongelman ratkomista vaan aitoa kohtaamista. Aidossa kohtaamisessa ja dialogissa odotetaan aina toisen vastausta ja keskustelu etenee yhdessä sitä kautta. Luottamuksen syntyessä, kumpikin osapuoli (tässä tapauksessa lapsi ja sosiaalityöntekijä) voivat huomata, että ymmärrys syntyy, kun kummankin ääni tulee kuulluksi. Tanskanen ja Timonen-Kallio (2009: 24) myös mainitsevat, että lopulta ei ole niin tärkeää kuka on oikeassa, sillä kaikki mielipiteet ja näkökulmat vaikuttavat uuden ymmärryksen syntymiselle. Onnistuneesta dialogista jää muistiin jaettu yhteinen tunnekokemus ja kun on tullut itse kuulluksi (lapsi) voi alkaa kiinnostumaan myös vastapuolen (sosiaalityöntekijä) mielipiteistä ja kokemuksista. (Arnkil – Seikkula 2005).

Dialogiseen perustuvassa lastensuojelutyössä on ensiarvoisen tärkeää, että sosiaalityöntekijät pystyvät luottamaan asiakkaan kyvykkyyteen ja omaan pohdinnan tahtoonsa. Heidän tulee osata luoda keskustelua, jossa tämä saa tilaa. (Tanskanen – Timonen-Kallio 2009: 25) Toisaalta lastensuojelulaki (417/2007) määrittää tarkoin työskentelyn vaiheet ja tukitoimet, joten kaikki edellä mainittu huomioiden sosiaalityöntekijälle jää entistä suurempi haaste onnistua dialogisessa vuorovaikutuksessa, niin hatkanneen lapsen kuin tämän perheen kanssa. Tanskanen (2009: 25) myös mainitsee, että vastaavallisissa tilanteissa onkin ensisijaisen tärkeää kunnioittaa perheiden ratkaisuja ja pyrkiä ymmärtämään niitä. Dialogi on tietyllä tavalla myös lapseen vaikuttamista. Kuuntelemalla ja yhdessä pohtimalla sitä miten lapsi on vaikuttanut omaan elämäänsä, tai mihin hän toivoisi keskustelun vievän voi avata näkökulmia, lisäävät Tanskanen ja Timonen-Kallio (2009: 26) Johtuen kontrolliasemasta ja mahdollisuudesta tehdä asiakasta koskevia päätöksiä aiheuttaa Hännisen (2002) mukaan lastensuojelutyössä osapuolten välistä epäsymmetriaa, joka edesauttaa huonon keskustelun syntyä ja hyvää keskustelua jouuu yleensä rakentamaan.

Viranomaiset arvioivat lapsia saadaksesen tietoa päätösten tueksi. Tanskanen ja Timonen-Kallio (2009: 27) esittävätkin kysymyksen, että miksi tiedon tuottamisen lisäksi tavoitteena ei aina ole keskustelut, jotka lisäisivät kaikkien ymmärrystä tilanteesta ja haastaisivat osapuolia pohtimaan omaa elämäänsä ja toimintaansa. He lisäävät, että oikein toteutuessaan dialogi vapauttaa valtasuhteista ja vapauttaa lastensuojelussa tilaa subjektiivisuudelle sekä aidolle osallistamiselle. Petrie (2011: 55–57) tukee tätä ajatusta korostamalla vaikeissa tilanteissa tai harmistuneen henkilön kanssa keskustellessa kuuntelun tärkeyttä, jotta asianomainen pääsee kertomaan niistä asioista, jotka häntä huolestavat ja tavalla kuin hän itse haluaa. Jos ammattilainen ohjaa keskustelua, kysyy liikaa tai tuo jatkuvasti esiin omia mielipiteitä ja neuvojaan dialogisuus ei toteudu ja saattaa sulkea vastapuolen kokonaan, aiheuttaen ei-toivotun tuloksen yhdessä työskentelylle.

Pyrkimyksistään huolimatta sosiaalialan työntekijät kohtaavat tilanteet ensisijaisesti ihmisenä ja toiseksi tehtävän ja edustamansa organisaation kautta. Asiakastilanteet ovat siis kuitenkin jollain tasolla myös aina henkilökohtaisia. Dialogissa empatian myötä työntekijä on läsnä niin ammattilaisena kuin henkilökohtaisesti kokevana ihmisenä. Näin ollen sosiaalialan työntekijä voi ratkaisevasti vaikuttaa siihen, miten asiakastilanne etenee. Tulee huomioida miten omat vastaukset vaikuttavat lapsen tilaan ja miten hänen vastauksensa saavat mahdollisuuden viedä prosessia eteenpäin kohti hänelle turvallista tavoitetta. (Arnkil – Seikkula 2005) On myös huomioitava, että dialogin prosessissa osapuolet kyseenalaistavat, haastavat ja uudelleen muotoilevat toistensa kommentteja. Tässä samalla tulee uudistettua itseään koko ajan ja se määrittää suhdetta toiseen osapuoleen. (Mönkkönen 2007: 92)

Arnkil ja Seikkula (2005) kannustavat sosiaalialan työntekijöitä ensisijaisesti pyrkimykseen ymmärtää kuinka asiakkaat itse ongelmansa määrittelevät. Koska jokainen asiakas on erilainen, jokaiseen tilanteeseen ratkaisut poikkeavat toisistaan ja asiaa ei voi tarkastella vain selkeänä tai yksiselitteisenä ammatillisena pulmana. Myös McNamee ja Gergen (1999) puhuvat tämän puolesta. He lisäävät, että nuorten ongelmia tulisi haasteellisissa tilanteissa tarkastella kaikkien, myös poissaolevien, asianosaisten välisten suhteiden ja näkökulmien verkoston läpi. Yhteisöllinen dialogi on heistä siten sosiaalisesti rakennettu muutoksen resurssi. (Mönkkönen 2007: 130–132)

Yksi kaiken vastavuoroisen kommunikoinnin osa on sanaton viestintä. Huomioiden, että jokainen, niin työntekijä, asiakas kuin hänen lähipiirinsä ovat yksilöitä, jotka tulkitsevat sanat ja eleet tavallaan, sanattoman viestinnän tärkeää merkitystä ei voi poissulkea dia-

logisessakaan työotteessa. Äänenpaino, kasvojen ilmeet ja kehonkieli viestivät tiiviimpään tahtiin mitä ajattelemme ja olemme keskustelun aiheesta mieltä. (Petrie 2011: 20) Sosiaalialan työntekijöiden tulee siis lasten kanssa aktiivisesti tulkita heidän sanatonta viestintäänsä. Hatkatilanteissa, jolloin lapsi on jäänyt kiinni ja tilanne voi olla usein haastava, lapsen puhumatta jättäminen tai katsekontaktin välttely ovat myös sanatonta viestintää, jotka voivat viestiä tilanteesta enemmän kuin sanat. Myös keskustelun puute tulee siis huomioida kommunikointina. Tunteita voi ilmaista sanallisesti tai kehonkielellä. (Petrie 2011: 18, 72)

5.2 Monialaisen yhteistyön mahdollisuudet yhdistettynä dialogiseen työotteeseen

Sosiaalialan toimintaympäristö on koko ajan kompleksisempi ja monimuotoisempi. Myös lainsäädäntöä uudistetaan aika ajoin. Lapsen edun ensisijainen huomiointi siis edellyttää siten enenevässä määrin asiantuntijuuden jakamista sekä tiivistä yhteistyötä eri toimijoiden välillä (esimerkiksi lastensuojelulaitos, sosiaalityöntekijät, poliisi, koulu, perhe ja läheiset, lapsi itse). Haluan tuoda esiin uudestaan, aiemmin mainitun lainauksen, ”Lapsi on arvokas ja hänen elämänvaiheensa ja ihmissuhteensa ovat ainutkertaisia. Lapsen kunnioittaminen ohjaa kaikkia käytännön valintoja.” (Lastensuojelun käsikirja n.d. Lapsen oikeuden sijaishuollossa.)

Sosiaali- ja terveysalalla tutkimuksissa käytetään synonyymina monialaiselle yhteistyölle esimerkiksi yhteistoiminnallisuutta ja vuorovaikutusten vaihtoaluetta. Näillä korostetaan yhteisestä tehtävästä johtuvaa yhteistä toimintaa ja vastavuoroisen kommunikaation (dialogi) käyttöä prosessissa saavuttaa yhteinen tavoite. (Mönkkönen – Kekoni – Pehkonen 2019: 15–16) Terveystieteilijä Anneli Sarja (2018) korostaa neuvottelun ja dialogin tärkeyttä yhä enenevässä määrin, sillä palvelutarpeen arvioinnissa sekä eri tuki- ja hoitoprosesseissa asiakkaan ja ammattilaisen kertomukset ovat merkittävä lähtökohta. Tärkeää on jakaa tietoa ja oppia eri ammattikuntien näkemyksistä sekä onnistua liikkumaan erilaisten organisaatiokohtaisten tietomuotojen välillä (Mönkkönen – Kekoni – Pehkonen 2019: 17).

Eriksson ja Arnkil (2005: 24) pitävät jokaista eri sektorin työntekijää yhtä arvokkaana kontaktina. Koska jokaisella on oma tehtävänsä, asiakkaan tilanne näyttäytyy hieman erilaisesta kulmasta jokaiselle. Heillä jokaisella on myös erilainen suhde ja kommunikaatio lapseen ja hänen lähipiiriinsä. Tämä eri työntekijöiden yksilöllinen kokemus asiakkaan kanssa on ainutkertaista kontakti-informaatiota, jota on vaikea pukea sanoiksi, mutta

joka kaikki vaikuttaa kokonaisvaltaiseen kuvaan esimerkiksi hatkanneen lapsen tilanteesta. Kokoamalla ja jakamalla tämä kontaktitieto ja ymmärrys siitä, voidaan siis saada monialaisen työskentelyn puitteissa kokonaisvaltainen kuva lapsen tilanteesta.

Monialainen työskentely hatkatapauksissa on siis erilaisten verkostojen, sijaishuoltoyksikön työntekijöiden, sosiaaliviranomaisten ja poliisin tiivistä yhteistyötä lapsen saattamiseksi takaisin sijoituspaikkaansa ja mahdollisesti ehkäisemään uusi luvaton poissaolo (yhteinen tavoite). Se ei siis missään nimessä ole jokaisen tahon työskentelemistä yhteisen päämäärän eteen omilla tahoillaan. Monialainen yhteistyö ja dialoginen työote kulkevat näin ollen vahvasti rinnakkain. Lastensuojelutoiminnan ollessa nykyään ensisijaisesti asiakaslähtöistä, haasteena onkin miten nostaa esimerkiksi hatkannut lapsi osaksi monialaista tiimiä ja onnistua rakentavassa dialogissa hänen kanssaan saavut-taakseen kyseisen yhteisen tavoitteen. (Eriksson ja Arnkil 2005: 24.)

Arnkil (2005) mainitsee, että monialaisten ryhmien dialogisen työskentely tavoitteena ei siis ole löytää oikeata tai väärää, hyväksyvää tai hylkäävää, vaan tavoitteena on tuoda esille uusia ulottuvuuksia. Asiakkaan oma lähiverkosto osana monialaista työskentelyä voi tuoda työskentelyyn huomattavan kriittisen näkökulman, jolla on myös asiakkaalle suuri merkitys. Haasteena tässä vaiheessa ammattilaiselle onkin hänen mukaansa osata hyödyntää asiakkaan lähipiirin näkemystä asiassa etenemisestä ja osata jättää omaa asiantuntijuuttaan taka-alalle. Jokaisen sosiaalialan ammattikunnan näkemys on vain yksi tapa tulkita lapsen tilannetta ja, että jokainen ihminen on psykologinen, biologinen ja sosiaalinen yksilö, joka kertoo omaa kulttuurista tarinaansa, mitä tietoa ei saa keneltäkään muulta kuin lapselta itseltään. (Mönkkönen 2007: 130–133.)

Dialogisen ja monialaisen ajattelun keskiössä on siis myös asiakkaan ja yhteisön näkeminen voimavarana. Mönkkönen (2007: 126–128) kertoo, että monialaisessa työskentelyssä dialogista otetta tarvitaan saadakseen koottua kaikkien eri tahojen näkemykset yhdeksi asiakkaan etuja ajavaksi kokonaisuudeksi. Haasteeksi hän nostaa eri toimintakulttuurien ja ideologioiden väliset ristiriidat. Kokemukseni myötä korostaisin tässä myös kulttuuriristiriitoja, lapsen huoltajat voivat olla viranomaisten kanssa täysin eri mieltä eivätkä tästä syystä ole valmiita kertomaan omaa näkemystään. Vaikka vuoropuhelua on helpompi käydä yhteisten tehtävien parissa, sosiaalialalla moniammatillinen yhteistyö kuitenkin lopulta määrittyy viranomaisten kesken ja heidän aloitteestaan. Kaarina Sirviö (2006) Vaasan yliopistosta on korostanut tutkimuksessaan, että usein ongelmien kasautuminen laajaksi vyyhdiksi on ennaltaehkäistävissä vain verkostojen yhteistyön myötä,

jolloin työskentely voi olla myös proaktiivista ja tavoitetta tukevaa, esimerkiksi luvattomasti laitoksesta poistunutta lasta ja hänen lähipiiriään ajatellen.

Tom Arnkil (2006) antaa paljon painoarvoa dialogisuuden reunaehdoille, koska niillä on merkitys siinä, onnistuuko koko monialaisen verkoston dialogisuus. Sen lisäksi, että edistetään dialogisuutta tukevia tekijöitä ja huolehditaan jokaisen kuulluksi tulemisesta, tulee tapaamisten olla prosessimaisia, työskentely tulee jäsentää tarkasti, työnjaosta on sovittava ja jokaisen tulee tietää mitä on sopinut ja mitä tekee kunkin asian eteen. Jos yhdessä vain ryhdytään tiimissä pohtimaan tilannetta, epäonnistumisen mahdollisuus on suuri. (Mönkkönen 2007: 139)

Lapsista, jotka poistuvat laitoksista luvatta ei ole juurikaan tehty tutkimusta Suomessa. Isoniemi (2019) tuo väitöskirjassaan kuitenkin useita haasteita monialaisessa yhteistyössä poliisin, sosiaalitoimen, lastensuojelun ja muiden viranomaistahojen kesken. Isoniemen (2019: 206–207) väitöskirjassa ehdotetaan muutoksia poliisin ohjeistuksiin ja käytäntöihin koskien sijaishuoltopaikoista karkaavia nuoria ja eri yhteiskunnallisten tahojen yhteistyöhön. Tutkimuksen mukaan melkein 80 % kerran karanneista nuorista tekee sen uudestaan. Karkailut siis kasaantuvat samoille nuorille ja yleensä vielä samoihin sijaishuoltopaikkoihin Isoniemi (2019) toteaa.

Lapsen sijoituksesta vastaava lastensuojeluviranomainen pyytää hatkatapauksissa poliisilta virka-apua lapsen löytämiseen ja sijaishuoltopaikan palauttamiseen ja poliisi myöntää toimintavaltuuksiaan lastensuojeluviranomaisille. Ristiriitaista on Isoniemen mukaan se, että vaikka nuori olisi ollut luvatta poissa jo viikon, asiaa ei siltikään käsitellä kadonneen henkilön etsintänä. Hän ehdottaa poliisin ennaltaehkäisevän toiminnan mukaan ottamista esimerkiksi riskiarvio- ja seurantalomakkeilla (Isoniemi, 2019: 203). Jos nuoren nykytilanteen turvallisuus olisi kartoitettu ja poissaolon syyt selvitetty, olisi myös helpompi arvioida hatkareissun riskejä ja rikollisuuden mahdollisuuksia.

5.3 Dialoginen vuorovaikutus opinnäytetyön teoreettisena viitekehiksenä

Dialogisen vuorovaikutuksen tulisi ajan hengen mukaan olla asiakaslähtöistä ja tasavertaista (Mönkkönen 2002: 26). Asiakastyössä dialogisuus ja vuorovaikutustaidot ovat tärkeässä roolissa. Tasavertainen kohtaaminen ja asiakaslähtöisyyden merkityksen tiedostaminen auttavat työskentelyssä. Teoreettiseksi viitekehikseksi valitsin opinnäytetyöhön dialogisuuden. Sosiaali- ja terveysalalla korostetaan asiakaskeskeisyyttä, perhekeskeisyyttä tai lapsikeskeisyyttä, jolla halutaan kertoa, että hoidon suunnittelussa työskentely

on asiakaslähtöistä (Mönkkönen 2007: 14). Luottamuksellisen suhteen luominen tilanteissa, joissa ohjaajan roolissa joutuu käyttämään valtaa, kun nuoria palautetaan luvattomilta poissaoloilta vasten heidän tahtoaan, voi joutua pohtimaan työskentelyn asiakaslähtöisyyttä useammasta eri näkökulmasta.

Nuorta ei tulisi nähdä pelkästään kohteena tietyille toimenpiteelle, vaan yhtenä osanottajana prosessissa. Vuorovaikutuksessa on aina kyse vähintään kahden osapuolen yhteistuotoksesta (Jokinen–Suoninen 2000: 17). Vastaanotto-tilanteissa, jolloin nuori on vastoin hänen omaa tahtoaan palautettu luvattomalta poissaololta asettaa nuoren aina tilanteeseen, jossa ohjaajalla on valta-asema. Nuoren yhteistyössä jääminen vastaanotto-osastolle odottamaan hänen oman sijaishuoltopaikkansa noutoa riippuukin juuri tästä tulotilanteesta saavutetusta vuorovaikutuksesta.

6 Oppaan muodostaminen

6.1 Tarkoitus ja tavoite

Opinnäytetyön tarkoituksena on luoda opas lastensuojelun vastaanottoyksiköille niitä tilanteita ja työskentelyä varten, joissa nuori, joka voi olla yksiköille myös tuntematon ulkopaikkakuntalainen, palautetaan luvattomalta poissaololta.

Opinnäytetyön tavoitteena on, että nuorten vastaanotossa työskentelevät ohjaajat voivat hyödyntää käsikirjaa kohdatessaan ja toteuttaessaan laadukasta ja prosessinomaista lastensuojelutyötä karkumatkalta palautettujen nuorien kanssa.

6.2 Monimuotoinen opinnäytetyö

Opinnäytetyön perustarkoitus ja päämääränä on osoittaa ammatillista ja tutkimuksellista kypsyysnäytettä toteuttamalla esimerkiksi kehittämistehtävä ja perehtymällä näin suuntautumisalanaan. Ammatillisen kypsyysnäytteen näyttäminen vain kirjallisessa muodossa voi olla rajoittavaa tai mahdotonta. Vaihtoehtona ammattikorkeakoulun tutkimukselliselle opinnäytetyölle opinnäytetyö ja ammatillisen osaamisen todentaminen voidaankin toteuttaa myös toiminnallisena opinnäytetyönä, mihin liittyy toiminnallinen tuotos. Yleisesti ottaen toiminnallisessa opinnäytetyöprosessissa ratkaistaan ongelma, kuvaillaan prosessi ja analysoidaan sen vaiheita. Toiminnallisessa opinnäytetyössä kehitetään usein jotakin alan käytäntöä. Opinnäytetyö voi olla myös ammatilliseen käytäntöön suunnattu ohje tai opas, minkä toteuttamisessa myös on tärkeää rakentaa ja kehitellä

palvelua käytännön toiminnan kautta. Toiminnallinen opinnäytetyö -nimityksen rinnalla voidaan käyttää synonyymisesti nimitystä monimuotoinen opinnäytetyö. (Metropolia. Toiminnallisen opinnäytetyön erityispiirteitä; Vilkka & Airaksinen 2003, 9.)

Opinnäytetyön tulisi olla myös työelämälähtöinen, sillä ammattikorkeakoulutasoisen koulutuksen tavoitteena on, että opiskelija toimii valmistuttuaan alansa asiantuntijatehtävissä. Toiminnallisen opinnäytetyön tiimoilta olisi suositeltavaa, että sille löytyisi toimeksiantaja. Tämä prosessi mahdollistaisi sekä laajemman osaamisen näyttämisen että työelämän kiinnostumisen herättämisen ja työllistymisen tulevaisuudessa. Työelämää ja toimeksiantajaa ajatellen toteutettu opinnäytetyö tukee myös ammatillista kasvua. (Vilkka & Airaksinen 2003, 10, 16–17.)

Opinnäytetyö on monimuotoinen, tavoitteena on tuottaa opas nuorten vastaanottoon luvattomilta poissaoloilta palautettujen nuorten kanssa työskentelyn tueksi. Monimuotoinen opinnäytetyö eroaa tutkimuksellisesta siten, että monimuotoisessa opinnäytetyössä tuotetaan joku konkreettinen tuotos yhteistyössä toimeksiantajan ja mahdollisesti muiden toimijoiden kanssa (Salonen 2013, 5–6).

Monimuotoinen opinnäytetyö edellyttää jatkuvaa vuorovaikutusta toimeksiantajan kanssa ja muiden mukana olevien toimijoiden kanssa. Monimuotoisen opinnäytetyön tuotos onkin suunnattu suoraan toimeksiantajalle, ja tämän vuoksi toimeksiantajalla on iso vaikutus lopputulokseen (Salonen 2013, 6.). Oma tavoitteeni on opinnäytetyölläni vastata Helsingin kaupungin nuorten vastaanotossa ammattilaisten esille nouseviin tarpeisiin.

Opinnäytetyöprosessiin kuuluu kirjoittamisen lisäksi prosessin eri vaiheissa monenlaista viestintää liittyen työhön ja työskentelyn esittämiseen kirjallisesti ja suullisesti (Roivas & Karjalainen 2013, 78). Tuote tai teos kuuluu toiminnallisen opinnäytetyön erityispiirteisiin (Metropolia. Toiminnallisen opinnäytetyön erityispiirteitä). Kirjoittaminen on osa asiantuntijatyötä, ja viestinnän tavoitteena on saada viesti ymmärretyksi, usein luetuksi tulemisen kautta. Tekstin ymmärretyksi tuleminen tarvitsee selkeän ja johdonmukaisen ulkoasun. Tekstin ymmärretyksi tulemisen tavoitteena on myös herättää lukijan mielenkiinto asiaa kohtaan. (Uimonen 2005, 208; Söderlund 2005, 271.)

Opas voi olla esimerkiksi suunnannäyttävä, ohjaaja tai perehdyttävä. Opinnäytetyössäni tarkoitan kuitenkin oppaalla kirjallista materiaalia, mikä määritellään joko ohjekirjaksi, alkeiskirjaksi tai käsikirjaksi. (Kielitoimiston sanakirja. Opas.) Sosiaalihuollossa käytetään runsaasti kirjallista materiaalia muun muassa asiakastyön ohjauksen tukena.

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on tuottaa sekä asiasisällöltään, luettavuudeltaan että visuaalisuudeltaan hyvän oppaan kriteereiden mukaista kirjallista materiaalia Helsingin kaupungin lastensuojelun nuorten vastaanottoyksikön ammattilaisten työn tueksi.

6.3 Aineiston kerääminen

Opinnäytetyön tuotos ”Opas päivystysasiakkaiden kanssa työskentelyyn” tehdään Nuorten vastaanotossa työskenteleville ammattilaisille. Työntekijät vastaanotossa ovat oman työnsä asiantuntijoina, ja tietävät parhaiten minkälaisesta käsikirjasta he työsäään hyötyisivät. Päivystystilanteissa on otettava huomioon paljon asioita, jotka automatisoituvat työtä pidempään tehdessä. Oppaassa käydään prosessin kukin vaihe läpi alueittain. Opinnäytetyön kannalta tämä tarkoittaa sitä, että keskustelen ryhmämuotoisesti ammattilaisten kanssa prosessin alussa, jotta voin vastata henkilökunnan tarpeisiin. Kyselyt ja haastattelut kertovat kohderyhmän ajatuksista ja tunteista, mutta ne eivät kerro sitä, mitä kohderyhmä oikeasti ajattelee, tuntee ja uskoo (Hirsjärvi ym. 2009, 212).

Nuorten vastaanoton työntekijät saattavat jäädä välillä miettimään, miten toimia päivystysasiakkaan kanssa eteen tulevilla tilanteilla. Toisille prosessin kirjallinen osuus saattaa olla epäselvää. Vastaanotoissa työskentelee myös sijaisia ja uusia työntekijöitä, joilla ei ole aikaisempaa kokemusta päivystysasiakkaista. Haluan saada oppaaseen tiedot juuri siitä, mitä ohjaajat tarvitsevat työtehtävien hoitamiseen. Opinnäytetyötäni varten tarkoitukseni on käydä henkilökunnan kanssa dialogia myös prosessin edetessä, jotta tuotos olisi mahdollisimman tiiviisti tehty toimeksiantajan tarpeiden huomioiden.

Opinnäytetyössä päivystävän osaston työntekijät, eli nuorten vastaanottojen työntekijät toimivat alan ammattilaisina ja lopputuotoksen pääkäyttäjinä. Työryhmiin kuuluu tällä hetkellä vakituisina työntekijöinä sosionomeja, sairaanhoitajia, lähihoitajia, neljä vastaavaa ohjaajaa, kaksi johtavaa ohjaajaa, sekä kaksi johtajaa ja iso määrä ”keikkalaisia”. Toimimalla heidän kanssaan vuorovaikutuksessa pyrin saamaan luotettavaa ja kattavaa tietoa siitä mitä käsikirjassa tulisi huomioida. Oppaan kokoon alkuhaastattelussa esille tulleiden pääkategorioiden perusteella ja keskusteluissa tulleiden muistiinpanojen pohjalta.

Olin yhteydessä nuorten vastaanoton johtoon ja sovin päiviksi 4.4.2023 jolloin menin keskustelemaan henkilökunnan kanssa Malminkartanon vastaanottoon ja 5.4.2023 jol-

loin menin Herttoniemen vastaanottoon, sekä Kallion vastaanottoon. Tiedotin henkilökuntaa tulostani kirjeellä (Liite 2).

Aloitin oppaan kokoamisen keskustelemalla vastaanotossa työskentelevien sosiaali-terveysalan ammattilaisten kanssa. Kävimme läpi tärkeimmät käytänteet, mitkä tulisi olla tiedossa päivystysvuorossa. Tästä nousi meidän yhteinen mielenkiintomme kirjoittaa tarkka perusta oppaalle. Kävimme läpi eri materiaaleja, joita oli aiemmin ollut käytössä vastaanotossa eri tilanteita varten. Tämä loi perustan sisällysluettelolle. Lopputuloksena, yhteistyön kautta, muodostin tämän oppaan.

Henkilökunta korosti, että päivystystilanteet saattavat olla ajoittain kuormittavia, jonka takia opas helpottaisi. Alan ammattilaiset toivoisivat, että heillä olisi tiedossa mistä saada selkeät ohjeet yksittäisten tilanteiden hoitamista varten. Oppaaseen tarvitsee selkeästi yksityiskohtaiset ohjeet ensimmäistä yhteydenottoa varten ja itse työskentelyyn nuoren kanssa. Kontakti asiakkaaseen korostuu kaikissa työryhmissä tärkeimpänä työskentelyvälineenä ja kirjaamisvelvollisuus on myös tärkeää, jotta työ saadaan läpinäkyväksi.

Ammattilaisten palautteiden myötä kävi myös ilmi, että vastaanottotilanteessa tulisi keskittyä ainoastaan olennaisiin perustarpeisiin, jotta oleminen vastaanotossa olisi mahdollisimman helppoa ja mutkatonta. Tilanteet yksiköiden välillä voivat vaihdella johdun pohjapiirustuksista. Mahdollisesti jonkun yksikön ollessa täynnä, ei päivystysasiakkaalle ole tarjota oma huonetta. Tämän takia nuori saattaa joutua viettämään päivystysajan yleisissä tiloissa, joka on avoin kaikille. Tämä saattaa altistaa päivystysasiakkaan epämiellyttäviin kohtaamisiin, jossa hän voi menettää oman oikeutensa yksityisytyteensä.

Vastaanottotilanteissa voi joutua tekemään rajoitustoimenpiteitä. Rajoitustoimenpiteiden toteuttaminen voi vaihdella yksikkökohtaisesti. Eristyksen toteuttaminen vaihtelee paljon yksiköiden välillä. Suunnitellut tilat eivät aina vastaa henkilökunnan ja asiakkaiden muuttuvia tarpeita. Pohjapiirustusten takia päivystystilanteisiin tulee näin ollen lisää huomioitavaa.

6.4 Eettisyys ja luotettavuus

Tutkimuksen eettisten periaatteiden mukaan ilmoitin opinnäytetyöstäni nuorten vastaanoton henkilökunnalle. Keskustelut työryhmissä perustuivat vapaaehtoisuuteen. Minkäänlaisia henkilötietoja ei kerätty, tämä lisää tutkimuksen eettisyyttä. Oppaan tuotan nuorten vastaanoton henkilökunnalle, eikä sitä julkaista osana itse kirjallista opinnäytetyötä.

Sosiaalialan eettisiin suosituksiin kuuluu asiakkaan ihmisarvon sekä perusoikeuksien kunnioittaminen (Sosiaali- ja terveysalan eettinen perusta). Sosiaalialan ammattilaisena ja lastensuojelun työntekijänä olen sidoksissa tutkimaani aihepiiriin. Opinnäytetyöni tavoitteena on tuottaa opas, missä näkyy kunnioitus sekä asiakkaan hyvään kohteluun että työntekijän laadukkaaseen ohjaamiseen.

Yhtenä perusteluna opinnäytetyölleni oli itse koettu tarve oppaalle työssä. Vaikkakin henkilökunta nuorten vastaanotoissa on äärimmäisen ammattitaitoista, niin työssä tulee usein sellaisia tilanteita eteen, jolloin on tarvetta lisäresursseille, eli sijaisille. Tämä lisää henkilökunnan vaihtuvuutta, eikä perehdyttämiselle aina jää riittävästi aikaa. Opas toimii näin ollen perehdytyksen tukena.

Voiko ammattilaiset toimia eettisesti oikein koko hatkaproessin aikana onkin yksi alaa puhuttava aihe, jonka vuoksi aiheesta on ollut paljon julkisuudessa. Isoniemen mukaan se, että vaikka nuori olisi ollut luvatta poissa jo viikon, asiaa ei siltikään käsitellä kadonneen henkilön etsintänä. Tämän muuttaminen tarkoittaisi muutoksia lakiin. Hän ehdottaa poliisin ennaltaehkäisevän toiminnan mukaan ottamista esimerkiksi riskiarvio- ja seurantalomakkeilla (Isoniemi, 2019: 203). Isoniemi ehdottaa näinollen, ettei karanteenin lapsen löytäminen ja nopea palauttaminen omaan sijaishuoltopaikkaan voi yksinomaan jäädä lastensuojelulaitoksen vastuulle, vaan ongelma on monisyisempi ja kaipaapaa apua myös poliisilta.

Opinnäytetyötäni varten hain tutkimusluvan Helsingin kaupungilta ja olen noudattanut prosessissa kaupungin ohjeita sosiaali- ja terveysalan tutkimustoimintaan liittyen, mikä noudattaa myös eettistä ja luotettavaa toimintaa. Opinnäytetyöhön saatiin tutkimuslupa Helsingin kaupungilta 30.3.2023.

6.5 Aineiston analysointi ja tulkinta

Monimuotoisessa opinnäytetyössäni analysoin oppaan muodostumisen vaiheet, sekä prosessin kokonaisuudessaan. Olen vuorovaikutuksessa henkilökunnan kanssa kirjoitusprosessin aikana.

7 Työelämän palaute oppaasta

7.1 Henkilökunnan näkemys oppaan käyttökelpoisuudesta

Opas valmistui aikataulun puitteissa ja toimitettiin päivystysasiakkaiden kanssa päivittäin työskentelevälle henkilökunnalle luettavaksi 29.4.2023. Päivystyshenkilökunnan kanssa opasta käytiin yhdessä läpi ja saatujen kommenttien avulla sitä muokattiin ja täsmennettiin. Lopullinen opas valmistui 14.8.2023 kommentoitavaksi.

Henkilökunta kokee oppaan selkeäksi ja käyttökelpoiseksi. Henkilökunta toi esille, että etenkin niille, jotka ovat ensimmäisiä kertoja työvuoroissaan päivystysviikolla opas on hyvä lisä perehdytyskansiossa. Päivystysviikko siirtyy osastojen välillä, jonka vuoksi päivystysasiakkaiden kanssa toimiminen ei ole päivittäin toistuvaa toimintaa, ja käytänteet voivat tämän vuoksi unohtua.

Henkilökunta toi esille, että opasta voi hyödyntää muistin virkistämiseksi. Päivystysasiakkaina tulevia nuoria tulee osastoille suhteellisen harvoin, johtuen siitä, että päivystys osastolla on 6 viikon välein, jonka vuoksi esimerkiksi Apotin sisään kirjaus voi olla sellainen, joka unohtuu, miten se piti tehdä. Opas toimii hyvänä ja selkeänä apuvälineenä.

7.2 Muu palaute

Henkilökunta toi esille, että käytänteet muuttuvat ajoittain, jonka vuoksi olisi hyvä, että opas olisi muokattavissa tulevaisuuden tarpeita varten. Oppaasta jätetään Word-tiedosto vastaanotoille myöhempää muokkausta varten.

8 Pohdinta

Opinnäytetyön ollessa eri opintojaksoihin liittyviä tehtäviä laajempi ja monimutkaisempi kokonaisuus, prosessissa tarvitaan uusia taitoja esimerkiksi eettiseen kirjoittamiseen

liittyen. Jo ennen opinnäytetyöprosessia ammattikorkeakouluopintoihin kuuluu paljon itsenäistä työskentelyä. Opinnäytetyössä sekä näytetään että kehitetään tätä osaamista edelleen. (Roivas & Karjalainen 2013, 78–79.)

8.1 Oppaan arviointi

Opas koettiin nuorten vastaanotossa selkeäksi ja hyväksi tueksi työskentelylle vastaanottilanteisiin. Ensimmäisissä työvuoroissa olleiden uusien työntekijöiden kommentit oppaasta oli kuitenkin kriittisemmät. Uudet työntekijät kokivat, että oppaassa olisi hyvä avata tiettyjä osa-alueita laajemmin, joka selkeyttäisi syitä minkä vuoksi tietynlainen toimintamalli olisi parempi. Tämä aiheutti sen, että oppaasta tuli suunniteltua laajempi ja pidempi.

8.2 Ammatillinen kasvu

Nuorten vastaanotoissa useamman vuoden ajan työskennelleenä opinnäytetyön myötä minussa valtasi toivottomuuden tunne. Käydessäni läpi eri ohjeistuksia, käytänteitä ja lainsäädäntöä jouduin useaan kertaan huomaamaan, että yhteiskunta ei pysty turvaamaan haavoittuvassa asemassa olevien nuorten turvallisuutta, mikäli he omasta halusta päättävät olla hatkassa. Tämä vaatisi lakimuutoksia.

Dialogisuuden tiedostaminen, hallitseminen ja käyttäminen eivät yksinään, eivätkä yhdessä välittämisen kanssa riitä siihen, että pystymme turvaamaan nuorten elinympäristön. Ongelma on monisyinen ja on hyvä, että erinäiset rahoituksen saaneet hankkeet, kuten Hatkassa-hanke pyrkivät selvittämään syitä itse ilmiölle.

Pohdin opinnäytetyöni myötä myös paljon etiikkaa. Onko se oikein, että puutumme nuorten luvattomiin poissaoloihin, mikäli meidän lakimme tällä hetkellä ei salli esimerkiksi nuoren paikannusta hänen ollessa hatkassa. Mikä on nuoren sosiaalityöntekijän rooli nuoren turvallisen elinympäristön turvaamisessa, mikäli nuori ei sitoudu siellä olemaan.

8.3 Jatkotutkimus ja kehittäminen

Sijoitettujen nuorten luvattomat poissaolot sijaishuoltopaikoista puhututtaa yhteiskunnallisesti. Nuoret saapuvat usein vasten omaa tahtoa päivystyksellisesti vastaanottoihin tilanteista, joissa poliisi on muusta syystä joutunut puuttumaan heidän toimintaansa. Itse päädyn usein pohtimaan miten hyvinvointiyhteiskunnassa on mahdollista, että yhä

nuorempi nuori päätyy esimerkiksi käyttämään päihteitä, joka aiheuttaa elämässä sellaisen kierteen, että on valmis hatkaamaan tarjotusta turvallisesta ympäristöstä. Tilanteet, mistä poliisi on löytänyt nuoret ovat usein karuja.

Sijoitetut nuoret ovat jo haavoittuvassa asemassa olevia nuoria katsomatta sijoituksen syyhyn. Sijaishuoltopaikassa, missä nuori asuu muiden nuorten kanssa, on muiden vaikutus nuoren valintoihin toisenlainen, kun nuorella, joka asuisi omassa kodissaan. Nuori on saattanut sijoituksen myötä joutua muuttamaan toiselle paikkakunnalle, eikä nuori ole ainoastaan menettänyt perhettään, vaan myös oman ystäväpiirin. Toimiiko lastensuojelulaki, jos se ei turvaa lapselle turvallista kasvuympäristöä ja riittääkö lastensuojelulaki yksinään. Onko rikoksilla ja rikollisuudella oireilevan nuoren paikka lastensuojelulaitos, josta hänellä on aina mahdollisuus hatkata, vai onko nuoren turvallisempaa olla paikassa, mistä hän ei voisi tehdä enempää rikoksia, josta rikoskierre vain syvenisi.

Lähteet

Arnkil, Tom & Seikkula, Jari 2005. Dialoginen verkostotyö. Helsinki. Tammi.

Arvaja, Maarit & Sarja, Anneli 2018. Läsäolevaa vuorovaikutusta voi oppia. Saatavana osoitteessa: <<https://peda.net/jyu/ruusupuisto/uutisarkisto/1-2018/3#top>>. Luettu 14.4.2023.

Eriksson, Esa & Arnkil, Tom 2005. Huoli puheeksi. Helsinki. Gummerus.

Ellonen, Noora & Kääriäniemi, Juha & Salmi, Venla & Sariola, Heikki 2008. Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 71/2008 Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 87. Saatavana osoitteessa: <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/152529/Lasten_ja_nuorten_vakivaltakokemukset.pdf?sequence=1>. Luettu 1.4.2023.

Gergen, Kenneth & McNamee, Sheila 1999. Relational responsibility: Resources for sustainable dialogue. Newbury Park. Sage publications Inc.

Helsingin kaupunki. Nuorten vastaanottolaitokset. Saatavana osoitteessa: <<https://www.hel.fi/sote/toimipisteet-fi/aakkosittain/lastensuojelu/lastenkodit-perhehoito/vastaanottolaitokset/nuorten-vastaanottolaitokset/>>. Luettu 1.4.2023.

Helsingin kaupunki. Palvelukuvaus. Nuorten kriisityön vastaanottotoiminta. <<https://www.hel.fi/helsinki/fi/kaupunki-ja-hallinto/hallinto/palvelut/palvelukuvaus?id=2976>>. Luettu 27.3.2023.

Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2009. Tutki ja kirjoita. 15., uudistettu painos. Helsinki. Tammi.

Hyvää kohtelua koskeva suunnitelma. Nuorten vastaanotto. Helsingin kaupunki. 2020.

Hänninen, Vilma 2002. Kohtaaminen ja dialogisuus. Setlementti Naapurin ääni 1/ 2002.

Isoniemi, Sami 2019. Sijaishuoltopaikasta poistuminen ja sinne palaamatta jääminen poliisin lastensuojeluviranomaiselle antaman virka-avun näkökulmasta. Saatavana osoitteessa: <file:///C:/Users/35845/Downloads/ISONIEMI.pdf.> Luettu 10.1.2021.

Jokinen, Arja & Suoninen, Eero 2000. Auttamistyö keskusteluna. Tampere. Gummerus kirjapaino Oy.

Kielitoimiston sanakirja. Opas. Saatavana osoitteessa: <<https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/#/opas>>. Luettu 10.8.2023.

Käytöshäiriöt (lapset ja nuoret). Käypä hoito -suositus. 2018. Suomalaisen Lääkäriseuran Duodecimin, Suomen lastenpsykiatriyhdistyksen, Suomen nuorisopsykiatrisen yhdistyksen ja Suomen Psykiatriyhdistyksen Nuorisopsykiatrian jaoksen asettama työryhmä. Helsinki: Suomalainen Lääkäriseura Duodecim. Saatavana osoitteessa: <<https://www.kaypahoito.fi>>. Luettu 10.1.2021.

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000. Annettu Helsingissä 22.9.2000.

Laki sosiaalihuoltolain muuttamisesta 1517/2016. Annettu Helsingissä 29.12.2016.

Lastensuojelu.info. Sanasto. Saatavana osoitteessa: <<https://www.lastensuojelu.info/sanasto/>>. Luettu 1.5.2023.

Lastensuojelulaki 417/2007. Annettu Helsingissä 13.4.2007.

Lehtonen, Irma & Telen, Janne 2013. Hatkassa. Selvitys nuorten luvattomista poissaoloista ja sijaishuoltopaikkojen toimintakäytännöistä. Helsinki. Lastensuojelun keskusliitto. Saatavana osoitteessa: <file:///C:/Users/35845/Downloads/Hatkassa.pdf.> Luettu 10.1.2021.

Metropolia.fi. Toiminnallisen opinnäytetyön erityispiirteitä. Saatavana osoitteessa: <<https://wiki.metropolia.fi/pages/viewpage.action?pageId=57182852>>. Luettu 13.8.2023.

Mönkkönen, Kaarina 2007. Vuorovaikutus Dialoginen asiakastyö. Helsinki. Edita Publishing Oy.

Mönkkönen, Kaarina & Kekoni, Taru & Pehkonen, Aini 2019. Moniammatillinen yhteistyö. Vaikuttava vuorovaikutus sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki. Gaudeamus.

Pakkokeinolaki 806/11. Annettu Helsingissä 22.7.2011.

Pesäpuu ry 2022. Hatkassa – sijaishuoltopaikasta luvatta poistuminen ja sinne palaa-matta jättäminen hanke. Saatavana osoitteessa: <<https://pesapuu.fi/toiminta/turvallinen-sijaishuolto/hatkassa-sijaishuoltopaikasta-luvatta-poistuminen-ja-sinne-palaa-matta-jattaminen-hanke/>>. Luettu 3.2.2023.

Petrie, Pat 2011. Communication skills for working with children and young people. Lontoo, Englanti. Jessica Kingsley Publishers.

Poliisilaki 872/2011. Annettu Helsingissä 22.7.2011.

Roivas, Marianne & Karjalainen, Anna Liisa 2013. Sosiaali- ja terveysalan viestintä. Helsinki. Edita

Saastamoinen, Kati 2010. Lapsen asema sijaishuollossa. Helsinki. Edita Publishing Oy.

Salonen, Kari 2013. Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön Opas opiskelijoille, opettajille ja TKI-henkilöstölle. Puheenvuoroja 72. Turku. Turun ammattikorkeakoulu. Saatavana osoitteessa: <<https://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522163738.pdf>>. Luettu 23.1.2023.

Sirviö, Kaarina 2006. Lapsiperheiden osallisuus terveyden edistämässä - mukanaolosta vastuunottoon. Asiakastilanteiden arviointia sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijöiden ja perheiden näkökulmasta. Saatavana osoitteessa: <https://erepo.uef.fi/bitstream/handle/123456789/9122/urn_isbn_951-27-0502-8.pdf?sequence=1&isAllowed=y> Opinnäytetyö. Kuopion yliopiston julkaisu. Luettu 2.3.2013.

Sosiaali- ja terveysalan eettinen perusta. Saatavilla osoitteessa: <<https://etene.fi/documents/1429646/1559058/ETENE-julkaisuja+32+Sosiaali-+ja+terveysalan+eettinen+perusta.pdf/13c517e8-6644-4fa5-8c5f-193cfdce9841/ETENE-julkaisuja+32+Sosiaali-+ja+terveysalan+eettinen+perusta.pdf>>. Luettu 7.8.2023.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2023. Sijaishuoltopaikasta (perhekoti tai lastensuojelulaitos) luvatta poissa olevaa lasta koskevat käytänteet, kun hänen ei epäillä olevan konkreettisesti vaarassa. Saatavana osoitteessa: <https://stm.fi/documents/1271139/1359574/Virka-aputaulukko_FI.pdf/f5eb11ff-c5e0-3f6d-7b5b-3ed67d3adeb1/Virka-aputaulukko_FI.pdf?t=1648191073479>. Luettu 1.4.2023.

Söderlund, L. 2005. Asiantuntija visuaalistaa. Teoksessa Karhu, M., Salo-Lee, L., Sipilä, J., Selänne, M., Söderlund, L., Uimonen, T., Yli-Kokko, P. Asiantuntija viestii. Ajatuksista vaikutukseen. Helsinki: Inforviestintä oy.

Tanskanen, Ilona & Timonen-Kallio, Eeva 2009. Lastensuojelun hyvät työkäytännöt. Tampere. Juvenes Print.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2023. Lastensuojelun käsikirja. Saatavana osoitteessa: <<https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja>>. Luettu 30.3.2023.

Tuomi, Jouni – Sarajärvi, Anneli 2018. Laadullinen tutkimus ja sisältöanalyysi. Helsinki: Tammi.

Törrönen, Maritta – Vauhkonen, Teemu 2012. Itsenäistyminen elämänvaiheena. Osallistava vertaistutkimus sijaishuollosta itsenäistyvien nuorten hyvinvoinnista. SOS-Lapsikylä ry.

Uimonen, T. 2005. Asiantuntija kirjoittaa. Teoksessa Karhu, M., Salo-Lee, L., Sipilä, J., Selänne, M., Söderlund, L., Uimonen, T., Yli-Kokko, P. Asiantuntija viestii. Ajatuksista vaikutukseen. Helsinki. Inforviestintä Oy.

Vilka, Hanna. 2006. Tutki ja havainnoi. Helsinki. Tammi.

Vilka, Hanna & Airaksinen, Tiina 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki. Kustannusosakeyhtiö Tammi.

YLE Uutiset. 2019. "Lähdin pois vain siksi, kun mulla on paha olo", sanoi lastensuojelusta karannut nuori – Sadat nuoret karkaavat lastensuojelulta vuosittain. Saatavana osoitteessa: <<https://yle.fi/a/3-10794587>>. Luettu 30.3.2023.

Liitteet

Sisällys

1	Päivystysviikko	1
2	Yhteydenotto uudesta "hatkalaisesta"	1
2.1	Yhteydenotto Sosiaali- ja kriisipäivystyksestä	2
2.2	Yhteydenotto poliisista	2
2.3	Yhteydenotto nuoren sijoituspaikkaan	2
3	Nuoren vastaanottaminen	2
3.1	Vastaanottotilanne	3
3.2	Seuranta	3
3.3	Saattaminen	4
3.4	Lastensuojelullaiset rajoitustoimenpiteet	4
3.4.1	Yhteydenpidon rajoittaminen 62 §	4
3.4.2	Aineiden ja esineiden haltuunotto 65 §	5
3.4.3	Henkilöntarkastus 66 §	6
3.4.4	Henkilönkatsastus 66 a §	6
3.4.5	Omaisuuksien, lähetysten ja tilojen tarkastaminen ja lähetysten luovuttamatta jättäminen 67 §	7
3.4.6	Kiinnittäminen 68 §	7
3.4.7	Liikkumisvapauden rajoittaminen 69 §	8
3.4.8	Eristäminen 70 §	8
4	Virka-ajan ulkopuoliset sijoitukset	9
4.1	Paikan osoittaminen	9
4.2	Omien laitosten tukeminen	9
5	Apotti	9
5.1	Laitospalvelun aktivointi	11
5.2	Uloskirjaus	12
5.3	Hatkalaisasiakkaan kirjaus	12
6	Päivystyksen siirto	13
7	Tilastointi	13
8	Laskutus	14
	Lähteet	15

Kirje henkilökunnalle:

Hei,

Teen opinnäytetyöni monimuotoisena opinnäytetyönä aiheena ja nimenä: Luvattomalta poissaololta palautetun lapsen kanssa työskentely nuorten vastaanottoyksikössä. Opinnäytetyön tarkoituksena ja tavoitteena luoda opas Helsingin kaupungin nuorten vastaanotoille henkilökunnan käyttöön, joka sisältäisi kaikki tarvittavat ohjeet tilanteisiin, joissa työskennellään luvattomalta poissaololta palautetun lapsen kanssa.

Tarkoitukseni on vieraillla muutamana etukäteen sovittuna päivänä päivystävillä osastoilla, joissa keskustelen ryhmämuotoisesti ammattilaisten kanssa prosessin alussa, jotta voin vastata henkilökunnan tarpeisiin opasta luodessa. Haluan saada oppaaseen tiedot juuri siitä, mitä ohjaajat tarvitsevat työtehtävien hoitamiseen. Opinnäytetyötäni varten tarkoitukseni on käydä henkilökunnan kanssa dialogia myös prosessin edetessä, jotta tuotos olisi mahdollisimman tiiviisti tehty toimeksiantajan tarpeet huomioiden.

Jos omalta osaltasi haluat vaikuttaa oppaan sisältöön tervetuloa juttelemaan!